

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

Pécsi Zsófia
2013

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Bevándorlási- és Állampolgársági tanszék

Készítette: Pécsi Zsófia

Konzulens: Dr. Lőrincz Aranka tanársegéd

A dolgozat címe: Migráció és emigráció a XX. századi Magyarországon különös tekintettel az 1956-os forradalom időszakára

A beadás éve: 2013 őszi félév

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
2. Migráció a XX. századi Magyarországon	6
3. A századfordulótól a második világháború végéig	9
3. 1. Az első nagy kivándorlási hullám	9
3. 2. Trianon és hatásai	12
4. 1920 után a II. világháború végéig.....	15
4. 1. A háború utáni Magyarország	21
4. 2. Migrációs mozgások 1945-1956 között	21
4. 3. A szlovák-magyar lakosságcsere.....	23
4. 4. Rákosi-rendszer egyik módszere: a kitelepítés.....	26
5. Az 1956-os forradalom.....	30
5. 1. Az 1956-os '57-es kivándorlási hullám.....	33
5. 2. A tömeges emigráció egyik következménye: az intern mobilitás	38
5. 3. A Kádár korszak	40
5. 4. Szabadság, szerelem	43
6. Összegzés	46
7. Felhasznált irodalom:	49
8. Mellékletek:.....	52

*Ha mind elmegyünk, senki földje lesz a földünk, bárki magáénak mondhatja. A népnek ott kell maradnia a földjén. Csak akkor tarthatja magát népnek, csak akkor marad övé a föld.
És csak akkor lesz hová visszatérniük azoknak, akik elmentek.*
Lilli Promet

1. Bevezetés

Szülőföld... haza. Ezek a szavak minden magyarnak ugyanazt jelentik: Magyarország. S ez nem csupán 93036 km² Európa közepén, hanem a hely, amit ódiумаival együtt szeretünk.

Témám talán meghökkentő lehet, hiszen egy viszonylag hosszú intervallumot ölel fel. Gondolatmenetem alapja az volt, hogy a XX. századot, érdemes komplexen vizsgálni a témakörben. Erre legfőbb indokom a szorosan egymást követő történelmi viharok, és azok következményei voltak. Álláspontom szerint ez olyan, mint az egymás mellé állított, majd sorban ledőlő dominók. Így működtek a történelmi, gazdasági, politikai események, melyek elvezettek az 1956-os történésekhez hazánkban. A kirobbanó majd elfojtott forradalom pedig egy kivándorlási hullámot presszionált.

Központi témám természetesen az 1956-os emigráció elemzése. Ehhez az analízishez elengedhetetlennek tartom, hogy a migráció problémáját vizsgáljam –mint előzményt-, a XX. század elejétől 1956-ig, valamint a forradalomtól –mint következmény- a rendszerváltásig.

A XX. századi magyarországi vándorlások okai nem függetlenek külső tényezőktől. Az adott időszakban négy hullám követte egymást, és ebből háromról kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy kényszmigráció volt. A történelem egészéhez képest gyors egymásutánban rövid idő alatt ennyi vándorlási hullám nem következett be hazánkban. Tömegek keltek útra kényszer hatására, esetenként fegyveres erőszak miatt. A migráció indokok alapján történő differenciálásában egyértelműen a kényszer valósult meg, kiváltó okai pedig a háború, a politikai döntések, vallási és nyelvi üldözés voltak.

Az 1956-os forradalom utáni hónapokban bekövetkezett vándorlás még manapság is emocionális ügy nemzetünk számára.

Nem pusztán azért hat érzelmeinkre, mert mindannyian fel tudnánk sorolni néhány híres sportolót, vagy művészt közülük. Nem is azért, mert sok magyar családnak él még ma is hozzátartozója külföldön azok közül, akik ezen időszakban vándoroltak ki. Inkább azért mert úgy hiszem, hogy az időszakot egészben kezelve a történelmi kirakós darabja a helyére kerül.

A rendszerváltás a történelmünk értelmezésében is új fejezetet nyitott. A XX. század Magyarországot tabuk nélkül láthatjuk olyannak, amilyen valójában volt. Ez végre elhallgatott, eltitkolt forrásokat szabadított fel, melyek az évszázad országunkat érintő migrációját is világosabbá teszi. Megszűnt az az ambivalencia, ami jellemezte a hazájuk elhagyó honfitársaink megítélését.

Dolgozatomban igyekszem az általam hozzáférhető források és irodalom segítségével ezt a kilencven évet feldolgozni, szem előtt tartva, hogy fókuszban a vándorlási folyamatok legyenek.

2. Migráció a XX. századi Magyarországon

Mint a bevezetőmben említettem, a XX. században kialakult vándorlási hullámoknál dominált a kényszer. Ez alól kivételt képez a század eleji tömeges migráció. A gazdasági nyomást, mint kiváltó tényezőt ezt követően felváltotta több olyan vándorlási mozgalom, melynek szereplői radikális behatásra, akaratuk ellenére váltak a folyamat alanyaivá. Az extern és intern áramlás egyaránt megfigyelhető volt. Az ország fogadó -, és kibocsátó állam szerepét is betöltötte, igaz a kettő egymáshoz viszonyított mértéke létszámbelileg nem volt kiegyenlített. Fontos összegző tény az is, hogy az országba érkezők jelentős többsége a politikai döntések által kiszorított magyar nemzetiség tagjaiból tevődtek ki. A térbeli mobilitás bekövetkeztét igyekszem alátámasztani történelmi események paralel megjelenítésével.

Jogi szempontból a migráció mindkét kategóriáját felfedezhetjük, azaz legális és illegális vándorlás is tetten érhető. Az illegális vonulat a II. világháború utáni időszakot jellemzi, hiszen ezt követően a határainkat szigorú őrizet alá vonták.

Míg 1957-ig a csoportos kiáramlás a jellemzőbb, azt követően leginkább egyéninek tekinthető az országból emigrálók – „disszidensek” – mozgása. Mindennek logikus magyarázata, az, hogy az akkoriban érvényben lévő hatalmi rendszer komoly bürokratikus akadályokkal nehezítette az ország végleges elhagyását.

Faragó Tamás szintén ilyen egységként igyekszik mindezt feldolgozni, álláspontja az, hogy migráció szempontjából a XX. század elejétől a rendszerváltásig kell kezelni a témát, mert bennük szoros összefüggések vannak. Tanulmánya során ő belső és külső vándorlások csoportjára osztva elemzi az időszakot, a számadatokkal igazolva, állításait. (Ennek a munkának fő célja inkább demográfiailag nyomon követni a folyamatokat, ugyanakkor az általa forrásként használt statisztikák kiválóan használhatóak a vándorlási események vizsgálatához.)¹

Dolgozatomban négy nagyobb időszakot különítek el, ezeken belül pedig izolálni szeretném a nagyobb migrációs hullámokat.

¹ Faragó Tamás: Bevezetés a történeti demográfiába 7.4 A rövid 20. század vándormozgalmai Digitális tankönyvtár
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch07s04.html (Letöltve: 2013. október 10. 20:03)

Az első időszak-a század elejétől az első világháborúig tart. A XX. század kezdetén már tart egy nagy népmozgási hullám, mely tulajdonképpen már az 1870-es évektől elkezdődött, azonban eltartott 1914-ig. Ez a vándorlás okaiban merőben eltér az ezt követőektől annyiban, hogy itt még a kényszer nem érvényesül. Az emigrációk fő motiválója a Magyarországon rendezetlen földkérdés (erre később többször szeretnék visszatérni). A mezőgazdaságból élők közül többek élete ellehetetlenedett, de a zsellérek mellett cselédek, napszámosok, vándormunkások, iparosok, kereskedők is útra keltek. A második időszak az 1918-19-es forradalmak leverése utántól a II. világháború végéig tart., 1918-1919-ben közrejátszott a felelősségre vonástól való félelem, megélhetési gondok, és ismét a távozók közt ott vannak az agrárszegénység érintettjei.

Trianon Magyarország lakosságát tekintve egy rendkívüli helyzetet hozott létre.

Az antiszemitizmus és a második világháború nyílt fegyveres erőszakkal nagy csoportokban mozgatta meg az embereket a kontinensen belül.

A második világháborút követően 1944-'45-ben illetve 1947-ben, főleg politikai okok miatt történt emigráció.

A harmadik időszakban történt térbeli mozgások a Rákosi-korszak alatt, illetve annak következményeként 1956-ban játszódott le. A Rákosi-féle 1947-től elkezdődött kitelepítések, a szlovák-magyar lakosságcsere, a más országból például Görögországból, Chiléből politikai okok miatt betelepülők jelentős számú helyváltoztatásban résztvevőt produkáltak. De nem hanyagolható el, hogy milyen befolyással bírt az iparosítás az országon belüli migrációs jelenségekben.

1956 október 23.-án kitört hazánkban a forradalom. Ami ezután következett azt több helyen „exodus”-ként emlegetik. A háborút követő újjáépítés még be sem fejeződött, a hétköznapiak pedig még mindig nem abban a mederben zajlottak, amit az emberek reméltek. 1956-57-ben közel 200 000 magyar állampolgár döntött úgy, hogy új hazát keres, maga mögött hagyva ezzel az itthoni reménytelenséget. Miért tudott bekövetkezni ez a helyzet, hogy ilyen rövid idő alatt ennyi ember döntsön a távozás mellett? Hogyan hatott ez a migrációs hullám hazánkra?

Ennek a nagy létszámú mobilitásnak kik és miért voltak a résztvevői? Található-e összefüggés a korábbi évtizedek eseményi és migrációs hullámai és az 1956 eseményei miatt bekövetkezett vándorlás között?

A negyedik időszakban, számban ugyan az előzőektől kisebb volt a mobilitás, ez 1957-től 1989-ig tartott. Kivándorlás szempontjából a féllegális és illegális valósult meg, mivel

1957 ősztől nehezebbé vált útlevelet szerezni, az illegális határátlépés pedig szinte lehetetlen volt.

Ez a négy szakasz több migrációs eseményt tartalmaz, melyek aszerint módosultak, amit a történelem diktált, de a csoportos és a kényszer jelleg erőteljes érvényesülése kétségtelenül tetten érhető.

3. A századfordulótól a második világháború végéig

3. 1. Az első nagy kivándorlási hullám

A magyarországi vándormozgalmak alakulását a XIX. század végétől a XX. század közepéig, a népszámlálások nyomán helyenként csak közvetve lehet nyomon követni. Vannak ugyan adatforrások, de néhol ezek eltérnek, és természetesen az adatokban közrejátszik az adatszolgáltató szándéka is. Az 1910-es évi adatok szerint Magyarország 20,9 millió lakosa közül 6,5 millió egy alkalommal bizonyosan vándorolt (később elhagyta szülőhelyét).²

A trianoni Magyarország területén ez idő alatt a globalizáció egyenes következményeként, valamint a földkérdés régóta húzódo rendezetlensége miatt kényszerültek belső vándorlásra.

Elkezdődött –főleg az új munkahelyek lehetősége következményeként-, az iparosodásnak indult városok felé való mozgolódás.

Tekintettel arra, hogy ez idő tájt Magyarország éves össztermelésének 70%-át a mezőgazdaság adta³, azonban ebből a jövedelemből élhető szinten való életet csak kevesen tudtak maguk számára biztosítani. A földből természetesen a nagybirtokosok és középbirtokosok profitáltak. A mezőgazdaságban dolgozók legszegényebb rétegei részt vettek az extern és intern vándorlásokban egyaránt.

A magyar hivatalos kimutatások 1889 és 1915 között 1.289.396 kivándorlót regisztráltak (fontos tény, hogy itt még mindez a trianoni területről történt). Ez időszak vándorlási csúcsa az 1905-1907-es év volt.⁴

1913-ig a fogadó országok statisztikája szerint 1.815.117 magyarországi bevándorlót regisztráltak.⁵

² 9. Magyarország a XX. sz-ban-Vándorlás és migráció
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

³ Hazánk Magyarország Akadémiai kiadó, Budapest 1970 Főszerkesztő: Erdei Ferenc 49-53.o

⁴ Tóth Pál Péter:Nemzetközi vándorlás magyar sajátosságok
http://www.demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Demografia/2003_4/Toth%20Pal%20Peter_tan.pdf (Letöltve: 2013. október 15. 19:44)

⁵ Magyarország a XX. sz-ban-Vándorlás és migráció
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

Meg kell jegyezni ahhoz hogy megértsük mi okozza az adatok közötti eltérést, hogy voltak olyan kivándorlók akik később visszajöttek, tehát nagyon nehéz egy egészen bizonyos számszerű adatot találni. A ténylegesen kivándorolt (haza nem tért) magyarok számát 1,2-1,3 millióra teszik a források.

Érdekes megfigyelés, hogy nem a legsanyargatottabb réteg, az elszegényedett agrárnépesség kelt először útra. Ez adódhat abból, hogy a föld, a földhöz való ragaszkodás, mely a magyar népnél tradicionális, inkább teszi helyhez kötötté az embereket, mint esetleg az ipari ágazatban dolgozókat. Munkájuknál, mentalitásuknál fogva sokkal könnyebben szánták el végleges lakóhely változtatásra magukat. Elsőként bányászok, iparosok, kereskedők vágtak neki az ismeretlennek. A mezőgazdaságban dolgozók létszáma nem volt arányban azzal, amit a meglévő birtokrendszer ez idő tájt úgy tudott foglalkoztatni, hogy megélhetésük biztosított legyen. Az ipar ugyan fejlődött, de nem olyan ütemben, hogy a mezőgazdaságból kikerülők elhelyezkedhessenek ott.

Természetesen szeretném megjegyezni, azt a nem elhanyagolható tény, hogy az iparban, kereskedelembe való elhelyezkedésnek feltétele a szakma ismerete is. Tehát ahhoz, hogy az idő tájt teljesen új gazdasági ágazatban helyezkedjen el egy dolgozó nem pusztán akarat és lehetőség kérdése volt. Kimondhatjuk, hogy a rendezetlen birtokviszonyok és a munkanélküliség olyan elszegényedéshez vezetett, amelyek generálták a vándorlásokat. Első lépésként teljesen logikusan határokon belül próbáltak jövedelmi lehetőségekhez jutni, de a sikertelenséget követően nyitottak főként a tengerentúl felé.

Az 1905-1907 közötti statisztika a fentieket támasztja alá. Főképp a munkaképes lakosság kelt útra, eleinte főleg férfiak. Néhány álláspont szerint, ezek kizárólag munkalehetőség céljából hagyták el az országot későbbi visszatérési szándékkal. 1913-tól azonban családegyesítési törekvésekkel a kivándorlók száma között kiegyenlítődni látszik férfi, nő, illetve gyerek.

Ebből világosan látszik, hogy a kivándorlóknál a végleges szándék jelenik meg.

A Magyarországról kivándoroltaknak csak egynegyede volt magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű. Ezt a számot 450.000-re becsülik.⁶

Az első világháborút megelőző mobilitás fő oka tehát egyértelműen gazdasági volt, közvetlenül semmilyen egyéb kényszer nem játszott közre

⁶ Tóth Pál Péter: Nemzetközi vándorlás magyar sajátosságok
http://www.demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Demografia/2003_4/Toth%20Pal%20Peter_tan.pdf
(Letöltve: 2013. október 15. 19:44)

Az 1918-'19-es forradalom migrációs résztvevői részint a forradalomban való részvétel, részint a még mindig létező agrárszegénység okán mentek el

Történelmi tanulmányainkból visszaemlékezhetünk, hogy a földkérdés megoldatlansága – ami valljuk be sokáig elhúzódott –, kihatással volt a magyar társadalom helyzetére. Az 1918-ban hatalomra kerülő Károlyi kormány előtérbe helyezte a kérdés megoldásának szükségességét. A bel- és külpolitikai problémák, melyek erre a kormányra nehezedtek, háttérbe szorították a földreform megszületését. Károlyi Mihály szívén viselte ezt, és az 1919 februárjában kiadott földtörvény értelmében az 500 holdnál nagyobb földesúri és 200 holdnál nagyobb egyházi kézben levő termőföldterületek kisajátítását és szétosztását tűzte ki célul. Ez a terv tulajdonképpen derékba törött. Károlyi Mihály ugyan jó példával járt elől, hiszen kápolnai birtokán megkezdte a földosztást. Ha ez a folyamat végbemegy, azt gondolom, az agrárszegénység és az ennek okán kialakuló vándorlási folyamatok a következő évtizedekben bizonyosan szinte megállhattak volna. A legszegényebb agrárréteg a saját termőföld révén állandó megélhetésre tett volna szert, arról nem beszélve, hogy kiváló politikai lépés is volt.

1919 tavaszán a Tanácsköztársaság kikiáltása ebben a kérdésben ismét új perspektívát nyitott, de mivel az előzőleg megkezdettet nyitva hagyta, a parasztság elégedetlen volt. Hiszen a földosztás elmaradt, a Tanácsköztársaság pedig a nagybirtokokon termelő szövetkezetek megalapítását tervezte. Nagyatádi Szabó István, aki már korábban is parlamenti hellyel rendelkezett, a paraszt párt képviselőjeként, a Kisgazda Párttal 1919 őszén a kormányzatban szerepet kapott. Az előzőekben felsoroltak miatt halaszthatatlan volt a megoldás megkeresése. Megszületett az 1920-as földtörvény. az igazság az, hogy ez csak látszat-megoldás volt, mert ugyan 411.000 parcellát osztottak szét, de ez az ország összes termőterületének még 9%-a sem volt. Még több törpebirtok keletkezett, mely teljesen értelmetlen volt. Ezek a birtokok életképtelenek voltak, a földéhség ezzel nem szűnt meg. A korabeli sajtó ekkor nevezte „3000.000 koldus országa”-nak Magyarországot.

A Tanácsköztársaság kikiáltása emigrációba kényszerítette az 1918 előtti uralkodói elit néhány csoportját. A Tanácsköztársaság leverése érdekes módon nem sokkal később az előző csoportot vándorlásra kényszerítőeket készítette az ország elhagyására. Így került például emigrációba Károlyi Mihály is, aki először Ausztriában, később Csehszlovákiában és Jugoszláviában is élt. Érdekes megjegyeznünk azt, hogy ő elhatárolódott minden szinten, az ugyanezen okból emigráló politikusok csoportjától. Emiatt „orosz befolyás alatt

gondolkodó”-nak tartották. Tehát az extern vándorlások javarésze ekkortájt ideológiai és politikai alapon történt.

1910 és 1920 között az intern vándorlásokra a városok felé mozgás volt jellemző.

Vándorlási különbözet a trianoni Magyarország területén (1910-1941)

településtípus	1910-1920	1920-1930	1931-1941
	ezer fő		
Budapest	+ 40	+ 76	+ 157
Többi jelentős város	+ 25	+ 27	+ 79
Budapesti agglomeráció (Pest megye)	+ 54	+ 94	+ 92
Községek	- 113	- 271 a)	- 260
Összesen	+ 6	- 74	+ 68

Forrás:Faragó Tamás:Bevezetés a történeti demográfiába 7.4 A rövid 20.század vándormozgalmi Digitális tankönyvtár

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch07s04.html (Letöltve: 2013. október 10. 20:03)

A táblázat számai egyértelműen tükrözik, hogy a korábban taglalt földkérdés problémája a vidéken, falukban élőket koncentrálni kezdte az iparosodott városok felé. Budapest, és a budapesti agglomeráció szippantotta fel a lakóhelyüket végleges szándékkal elhagyó emberek háromnegyedét. A megélhetés, a szegénység és a háború következményei az agrárszegény réteget mozgásba hozták.

3. 2. Trianon és hatásai

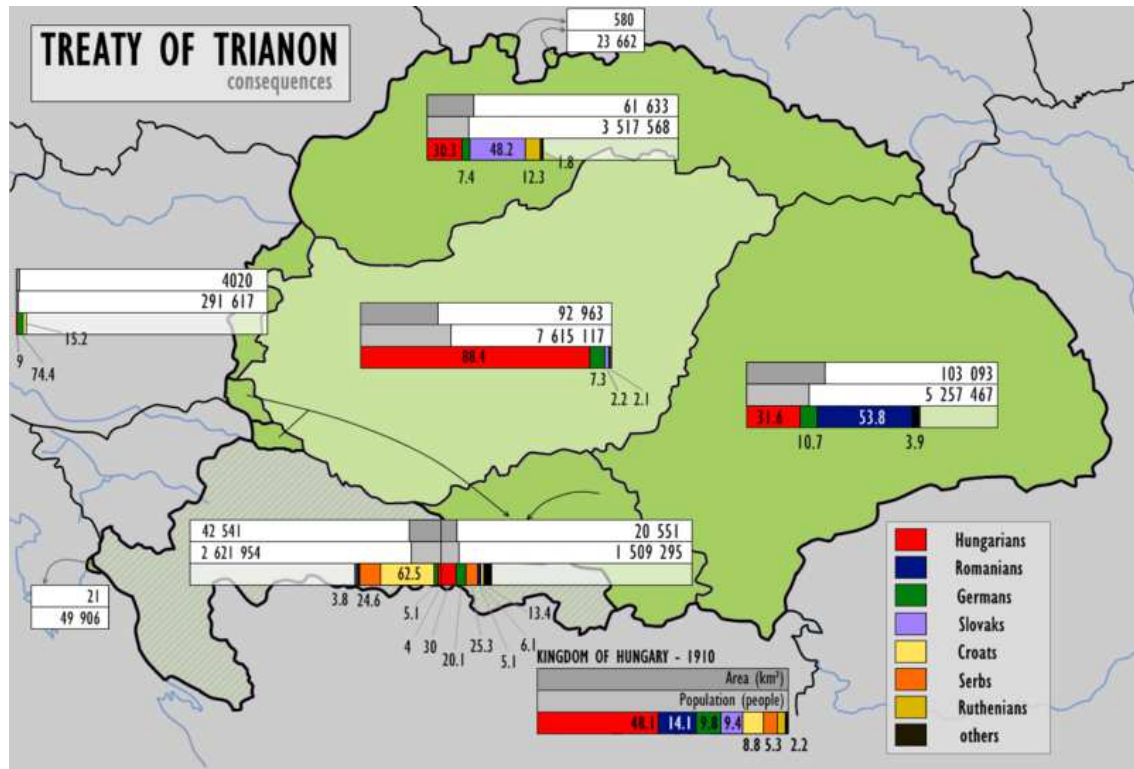
1920. június 4-én aláírták a trianoni békét. „A II. rész 28. cikk kimondja: „A jelen szerződésben leírt határoknak megállapított részei a jelen szerződéshez mellékelt 1:1000 000 léptékű térképen meg vannak jelölve. Abban az esetben, ha a szöveg és a térkép közt eltérés mutatkozik, a szöveg lesz az irányadó.”⁷

Megszülettek az új határaink. A kimondottak alapján Magyarország területe 71,4 %-al (325 411 km² helyett 93073 km²), lakosainak száma 65,6%-al (18 264 533 fő helyett 7 986 879) csökkent.

⁷ A Trianoni békeszerződés szövege
<http://www.trianon.hu/keret.phtml?trianon/tria1920/bekeszerz.phtml> (Letöltve: 2013. október 16. 21:07)

Magyarországnak új határai lettek: országunk területe zsugorodott, lakóink egy jelentős része határainkon kívülre rekedt. Érdeemes tanulmányozni ehhez a híres „vörös térkép”-et. (lásd:1.számú melléklet)

A nemzetiségek megoszlásának alakulása Trianon után

Forrás:[https://www.google.hu/search?q=hungary+1910-](https://www.google.hu/search?q=hungary+1910-1920&hl=hu&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=8MJiUsjjJsbYtAbCsYHQAg&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1440&bih=799&dpr=1)

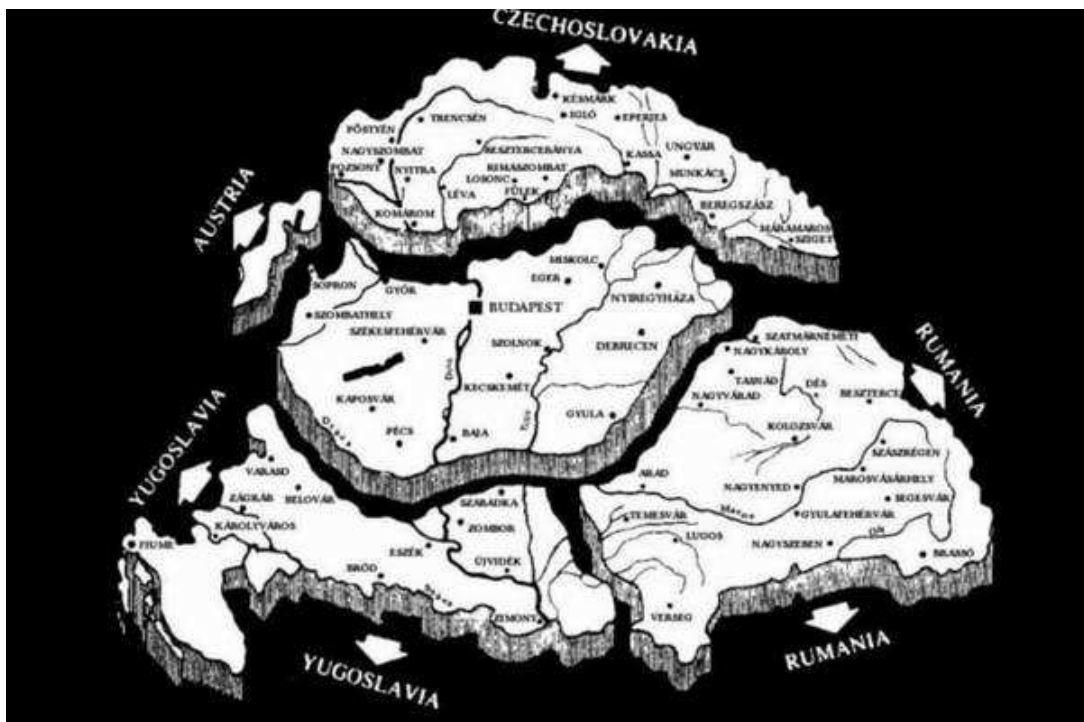
[1920&hl=hu&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=8MJiUsjjJsbYtAbCsYHQAg&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1440&bih=799&dpr=1](https://www.google.hu/search?q=hungary+1910-1920&hl=hu&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=8MJiUsjjJsbYtAbCsYHQAg&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1440&bih=799&dpr=1)

A statisztikából is világosan látható, hogy a trianoni békeszerződés következményeként a nemzetiségek vonatkozásában a legnagyobb veszteség a magyar (2.903.522 fő) és a Magyarország területén élő román (2.925.272 fő) nemzetiségű népet érintette. Ez adhatott magyarázatot az ekkor meginduló áramlásra.

A trianoni határrendezés kapcsán egy rendkívül érdekes dolog merült fel bennem. Egyrészt a migráció fogalmának meghatározásában azt állítjuk, hogy egy térbeli mobilitás. Másrészt, a vándorlás adminisztratív (közigazgatási) határ átlépésével jár. A migrációban részt vevő egyén új közigazgatási egységben telepedik le. Állampolgársága megváltozik.

Az első szempontot figyelembe véve mozgás nem történt, viszont új közigazgatási egységbe –országba- kerültek át tömegesen magyar lakosok. Ez olyan, mint ha helyváltoztatás nélkül történt volna kényszmigráció. Hiszen egyik napról a másikra egy másik ország állampolgárává váltak anélkül, hogy ez a saját akaratukkal történt volna.

Képzeljük csak magunkat az érintettek helyébe! Reggel arra ébredünk, hogy a házuk ugyanott áll ahol előző este, ám mi magunk egy rajtunk kívülálló egyezség révén a szomszédos ország lakóivá váltunk. Hivatalos nyelvünk máttól nem a magyar, pénztárcánkban lévő forintjaink devizává változtak, fővárosunk nem Budapest, a szomszéd faluban élő rokonaink más ország állampolgárai... Lehetne folytatni a sort. Az bizonyos, hogy nehéz, sokkoló és az egyszerű emberek számára érthetetlen. Nyilvánvalóan erre létezik egy bonyolult, jogi szabályzókkal alátámasztott kategória. Minden esetre a trianoni békeszerződés okán kialakult szituációban az egyik szempont szerint elvándorlás, a másik szempont szerint viszont nem.

A trianoni békeszerződéssel elcsatolt területek

Forrás: <http://nemzetidal.gportal.hu/gindex.php?pg=3730952&nid=3386785>

A háborút lezáró döntés ismét mozgásra kényszerítette Magyarország lakosságának egy részét. Innentől kezdve az intern vándorlások egy része externné válik, mert az új határokon belülrre érkezők egy része, az esetleg néhány héttel, hónappal korábbi ország területéről érkezik. Evidenciát képez, hogy sok magyar család települ át, illetve, hogy a hazánkban élő nemzetiségek közül szintén útra kelnek. Előfordult, hogy családok lettek egymástól elszakítva és így próbáltak újra egyesülni. a kialakult helyzet ugyanakkor generálta azt is, hogy teljesen nem szűnt meg a tengeren túli célterületek felé történő mozgás.

4. 1920 után a II. világháború végéig

A Magyarországon kialakult új viszonyok 1920 és 1924 között 350.000 magyar nemzetiségű vándorlót indítottak útnak az elcsatolt területekről. Elsőként az értelmiségiek és az államapparátus tagjai keltek családjukkal útra. Nem egyszerű probléma volt az érkezők elhelyezése, ellátása és munkahelyeik rendezése. Emocionálisan is fokozta a kérdés megoldásának helyes kezelését az, hogy ezek az érkező menekültek magyarok voltak.

Talán a legnagyobb nehézséget a lakáshoz jutás okozta, Budapesten sokáig vasúti kocsikban éltek, amit a köznyelv „vagonváros”-nak hívott.⁸

1920 és 1928 között 28.454 személy vándorolt ki az Amerikai Egyesült Államokba. Az, hogy ez a szám a '30-as években 5739 főre zsugorodott, a békeszerződés aláírása után elrendelt amerikai bevándorlási kvótának köszönhető.

Tóth Pál Péter Nemzetközi vándorlás-magyar sajátosságok című munkájában a következőképp ír erről:

„...1927-ben, azt követően, hogy az amerikai kongresszus 150 ezer főben állapította meg az európai bevándorlók számát némileg módosult. A Quota of National Origin értelmében ugyanis a magyar bevándorló keret majdnem a duplájára nőtt. S így a II. világháború kitöréséig évente a kivándorló magyar állampolgárok száma 799 és 1655 fő között mozgott, akiknek döntő többsége, mint az I. világháborút megelőzően, ebben az időszakban is az Amerikai Egyesült Államokba távozott. [...] 1921-ben mindösszesen 5747 magyar állampolgár kapott bevándorlási engedélyt az USA-ba. A következő években a magyar kvóta ennél kevesebb lett. 1924-ben például csupán 473 volt. (1905-ben még közel 180 ezren szálltak partra az amerikai kikötőkben!).”

A Magyarország számára engedélyezett létszáma tizedére esett. Szeretném megjegyezni, hogy ugyanakkor az új határokkal az ország népessége 60%-al csökkent. A kettő nem áll egymással arányban. Az Egyesült Államoknak, erre a rendelkezésre azért volt szüksége, hiszen a munkaerő gazdálkodást a beérkezőkkel is kellett kalkulálnia. Az 1929-es '33-as válság pedig a munkanélküliség egyértelmű növekedéséhez vezetett.

⁸ Magyarország a XX. sz.-ban-Vándorlás és migráció
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

A már korábban említett súlyponti kérdés, a magyarországi földreform. Az első világháború után a Teleki kormány átgondolatlan lépéssel 200.000 magyar parasztnak adott földet. Tették ezt úgy, hogy nem mérték fel, hogy a műveléshez minimális tőkével, vagy szerszámokkal rendelkeznek-e.⁹

Sokan a föld eladására kényszerültek, helyzetük nem oldódott meg, ezért ezek az emberek többnyire belső vándorlásokkal megélhetés után kellett nézzenek. A földterületek többsége nagybirtokosok, arisztokraták és az egyház kezében volt, tehát a helyzet megoldatlan maradt. Az ország gazdasági helyzete az 1920-as évek végére stabilnak látszott az itt élők számára.¹⁰

Valójában azonban a fellendülés mögött Európában jelen volt az amerikai tőke, mint hitel. Teljesen világos, hogy az Egyesült Államokban 1929-ben kirobbant gazdasági válság magával rántotta az európai országokat, így Magyarországot is.

A világgazdasági válság egyenes eredménye a munkanélküliség lett.

Hazánk legjelentősebb gazdasági ágazata változatlanul a mezőgazdaság volt.

Külkereskedelmünkre rányomta bélyegét, hogy a legfőbb partnereink (Németország, Olaszország, Ausztria és Csehszlovákia) a világválság miatt nehéz helyzetbe kerültek. A túltermelés a mezőgazdaságban árcsökkenést eredményezett, az árcsökkenés pedig munkanélküliséget és nehezebb megélhetést vontak maguk után. Az ipari termelés is 20%-al esett vissza a kereslet hiánya miatt. 1929-től a magyar ipar deficitessé lett. Magyarország az eladósodás örvényébe került.

A magyar lakosság határon túli célpontjai Kanada felé tolódtak, illetve új nyugat-európai célpontok jelentek meg. A fogadó álmok között megnőtt a szerepe Franciaországnak, Németországnak és Belgiumnak is.

Ugyanakkor észrevehető, a magyarországi zsidók menekülési arányának megnövekedése az antiszemitizmus megjelenésével.

Rendkívül nehéz helyzetben voltak, hiszen kelet felé egyértelmű volt, hogy értelmetlen menekülniük. Oroszországban majd a forradalom utáni Szovjetunióban, a zsidók iránti gyűlölet csillapíthatatlan volt.¹¹

Nyugati irányban az antiszemitizmus és fasizmus állta útjukat.

⁹ Kozma Ágota: A magyar földtörvények rövid történeti áttekintése 1945-től 1994-ig
<http://jesz.ajk.elte.hu/kozma48.html> (Letöltve: 2013. október 14. 20:22)

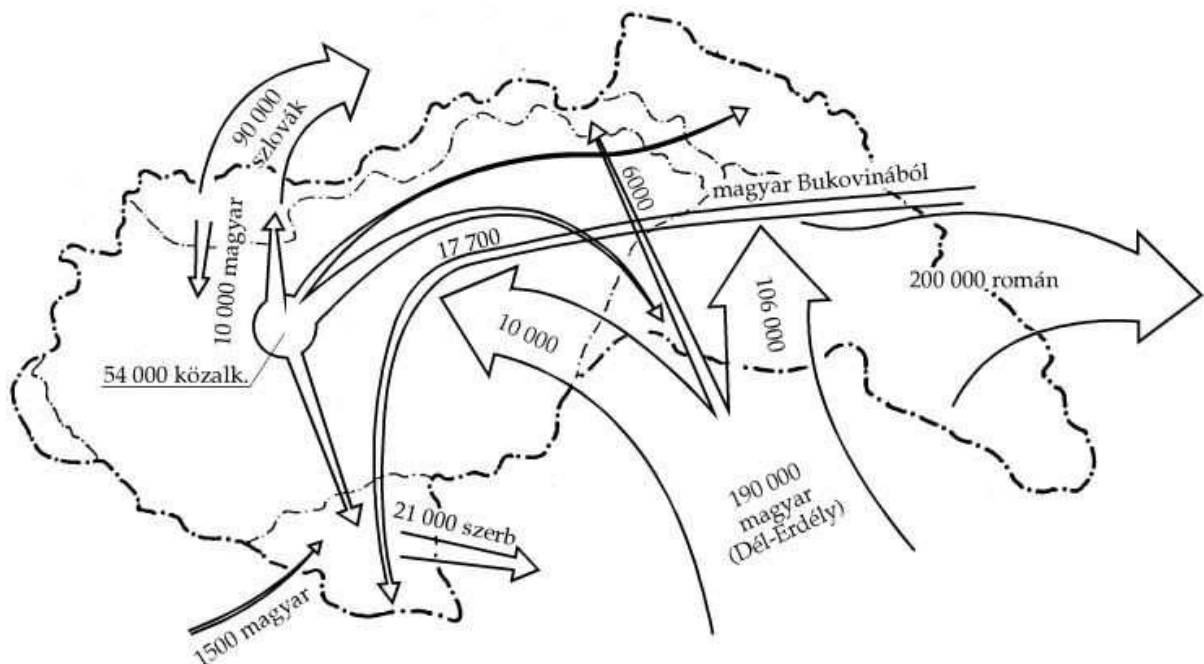
¹⁰ WIKIPÉDIA-Nagy gazdasági világválság-Magyarország a válság előtt
http://hu.wikipedia.org/wiki/Nagy_gazdas%C3%A1gi_vil%C3%A1gv%C3%A1ls%C3%A1g (Letöltve: 2013. október 19. 17:33)

¹¹ 2. A ZSIDÓK ÉS EURÓPA Corvina kiadó 1994 96-97. o

A kényszer viszont érezhető a számok tükrében is, mivel 1930-ig a Magyarországról kivándoroltak között a zsidók 10%-ot, 1934-'37 között 35%-ot, '38 és '41 között 58%-ot tettek ki.¹²

A zsidók hirtelen, és kiugróan magas kivándorlásának oka egyértelműen az 1938 és 1941 között született három zsidótörvény. Az első zsidókkal kapcsolatos szabályozó rendelkezést 1938-ban fogadta el a magyar országgyűlés. E rendelkezés korlátozta azon zsidók számát, akik részt vehettek az értelmiségi életben, és különösképp a gazdaságban, úgynevezett diszkriminatív foglalkozási tilalmat vezetett be. A második rendelkezés, az 1939-ben elfogadott úgynevezett II. zsidó törvény egyes foglalkozások gyakorlását egyenesen megtiltotta a zsidó népesség számára. Az antiszemitizmus által legerőteljesebben áthatott III. zsidó törvény, melyet 1941-ben adtak ki, egyenesen fajvédelmi korlátozásokat vezetett be, így tiltva például a zsidók és nem zsidók közötti házassodást, családalapítást is.

A vándorlások az 1925 és 1938 közötti intervallumban szinte minimálisnak mondhatóak. 1938-1941 folyamán megszülettek a bécsi döntések, amelyek újra mozgásba hozták a magyarokat.

Népességmozgás Magyarországon az első bécsi döntés és 1944 nyara között

¹² Faragó Tamás: Bevezetés a történeti demográfiába 7.4 A rövid 20. század vándormozgalmi Digitális tankönyvtár http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch07s04.html (Letöltve: 2013. október 10. 20:03)

A térképen jelölt migrációs mozgás mutatja, hogy a bécsi döntés által határolt országba a magyar területre magát magyarnak valló emberek csoportjai érkeztek, ezzel egyenes arányosan a nemzetiségek anyaországuk területe felé áramlanak ki. A térkép vándorlási egyenlege az alábbi képet mutatja:

Hazánkba érkeznek 219.200 magyar nemzetiségű, területeinket elhagyja 200.000 román, 90.000 szlovák és 21.000 szerb, azaz összesen 311.000 fő más nemzetiségű. Ilyen módon a bécsi döntés utáni országhatáron belül 102.800 fő vándorlási veszteség mutatkozik.

Budapest már akkor is az ország közigazgatását volt hivatott többek között ellátni. A kialakult szituáció szükségessé tette, hogy a csatolt területeket bevonják a közigazgatásba. A véráramba való bekerülés feltétele volt, hogy a már korábban a közsférában dolgozók közül 54.000-en áttelepüljenek az adott helyekre. Ez volt hivatott a közalkalmazottak áttelepítésével az ország életének folyamatosságát fenntartani.

Mintegy 200.000 fő dél erdélyi magyar menekült Magyarországra. Ugyanakkor románok települtek az elveszett területekről Erdély déli részébe. Hasonló jelenség volt tapasztalható Délvidéken is.

1938 és 1941 között a visszacsatolt területekben sokan látták a boldogulásuk perspektíváját. Ezért választották célterületként lakóhelyül azokat a részeket. Erős befolyással bírt ekkor már Németország Magyarországra –melynek egyik eszköze éppen a területek visszacsatolása volt- 1942-ben német mintára 18.000 bukovinai csángót hoztak haza. Ezzel egy időben 1-2.000 moldvai, boszniai, macedóniai magyar visszatelepítésére is sor került.

A forrásokból tudjuk¹³, hogy a Trianon után elcsatolt területek okozta káosz oda vezetett, hogy az átköltöző, illetve itt tartózkodó állampolgárok felmérése, állampolgárságának rendezése egészen az 1930-as évek elejéig eltartott. Így a másodszor megismételt területi változás, valamint az állam által irányított migráció ismét nehezen tisztázhatóvá tette a valós helyzet felmérését.

A második világháború időszakának vándorlási egyenlege sok összetevős. Deportálás, hadifoglyok, az antiszemitizmus pressziójára elvándorlók összetetté teszik a mérleget. A belső mozgásokat egyértelműen a frontvonalak közeledtével lehet összefüggésbe hozni. A biztonságérzet, a háború okozta éhínség, a félelem megoldásokat kerestetett az emberekkel. Ezek között az intern folyamatok között nem mindegyiket tekinthetjük

¹³ Faragó Tamás: Bevezetés a történeti demográfiába 7.4 A rövid 20. század vándormozgalmi Digitális tankönyvtár http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch07s04.html (Letöltve: 2013. október 10. 20:03)

migrációnak, hiszen volt, hogy csak kisebb, nagyobb időre hagyták el lakhelyüket aszerint, hogy a háborús események mit diktáltak.

Ha Magyarországról egy vándorlási egyenleget szeretnénk készíteni, akkor elmondhatjuk, hogy közel 300.000 főre tehető a kényszervándorlások során elhunytak száma, 330.000 főre a kivándorlási veszteség. A vándorlások és a háborús veszteségek méretéhez képest, az 1941 és 1949 közötti népességváltozások mérlege demográfiai értelemben csak kis mértékben volt negatív.¹⁴

A harcok során közel 300.000 állampolgár került Ausztriába és Németországba, közülük 1946-ban kb. 260.000-en csoportokban, vagy egyenként hazatértek.¹⁵

A zsidó kivándorlók száma Magyarországról 1941-től a becslések szerint 16-17.000-re tehető.

Magyarország német megszállása azt a szomorú következményt vonta maga után, hogy az itt élő zsidókat gyűjtőtáborokba, gettókba tömörítették, majd deportálták. A deportálás fogalma: az állam által kijelölt tartózkodási helyre kényszerítés. Ugyanakkor tudjuk, hogy ez a deportálás valójában nem egy lakhelyváltást jelentett. A koncentrációs táborokba elhurcoltak száma 440.000 fő volt. Ugyan 490.000 magyart deportáltak, de közülük csak 130.000 ember tért vissza Magyarországra, a túlélő, de haza nem térő emberek száma nagyjából 50.000 fő. Ha az egyenleget megvonjuk, akkor azt látjuk, hogy 310.000 fő ezt az úgynevezett deportálást nem élte túl. Így világos, hogy nem egy másik lakhelyre való áttelepítés volt a cél, hanem a megsemmisítés. Ezt nevezzük holokausztnak.

Mi is az a holokauszt? A holokauszt görög szó, jelentése „egészben eléggő”, vagy „égő áldozat”. A II. világháború előtt a nagy tüzeteseket nevezték holokausztnak. Azóta, de különösen az utóbbi évtizedekben lényeges jelentésmódosuláson ment át: a népirtás szinonimájává vált. Eredetileg csak a zsidók nácik által kiirtására használták, az elmúlt pár évben azonban megjelent a „cigány holokauszt” kifejezés is, sőt elkezdtek más tömegmészárlásokat is így nevezni. A zsidók a holokausztra a „Soá” héber eredetű szót használják, amelynek jelentése vérkorszak, katasztrófa. A romák a „Porrajmos” kifejezést részesítik előnyben. Ez lovári szó, felfalást, elemésztést jelent. A holokausztnak tehát a széleskörűen elfogadott nézet szerint a náci rezsim által szervezett és központilag irányított

¹⁴ Faragó Tamás: Bevezetés a történeti demográfiába 7.4 A rövid 20. század vándormozgalmi Digitális tankönyvtár http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch07s04.html (Letöltve: 2013. október 10. 20:03)

¹⁵ Magyarország a XX. sz.-ban-Vándorlás és migráció <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

népirtást nevezzük, mely mintegy hatmillió zsidó életét vette le, ezen kívül több ezer roma, homoszexuális, politikai fogoly, munkakerülő, prostituált, Krisna hívő és szellemi- vagy testi fogyatékos ember halálát is okozta. Míg Lengyelországban a lakosság több mint 10, Magyarországon és Romániában 4-6 százaléka volt zsidó, addig Németországban Hitler hatalomra jutásakor a zsidók számaránya nem érte el az összlakosság 1%-át. Hitler nem titkolta, hogy Németországot kivándorlás, vagy kitelepítés révén meg akarja „tisztítani” a zsidóktól.¹⁶

A második világháború idején Európa a kényszermigrációk miatt hangyabolyra hasonlított leginkább. Magyarország ugyan teljes egészében német befolyás alatt állt, mégis 1944 őszén tetőpontjához ért a háború generálta menekültáradat.

1947-ben 247.752 főt tartottak nyilván, akik 1938-tól érkeztek az országba.¹⁷

A világháborús vándorlás történetében külön kategóriaként kezelik a hadifoglyok kérdését, a fogságba esett magyar katonák és civilek száma 800-900 ezerre tehető.¹⁸

Fontos megemlítenem, hogy hadifoglyokként civileket is hurcolt az országból a Vörös Hadsereg. Volt eset, hogy a nyílt utcáról, de előfordult, hogy a foglalkozása miatt vittek el valakit hadifoglyként. A Vörös Hadsereg által 600.000 fő, angol, vagy amerikai fogságba pedig 280-300.000 fő esett.

1945 nyarától 1951-ig zajlott a folyamat, amikor hazatértek. Számadatok alapján keletről 400-450.000, nyugatról 200.000 fő tért vissza. A különbség nem feltétlenül jelenti azt, hogy akik nem jöttek vissza elhunytak, hiszen közülük sokan új otthonra leltek a hadifogság során.

1942 és 1953 között gyakorlatilag nem létezik nemzetközi vándorlási statisztika. A háború okozta kaotikus helyzet lehetetlenné tette, hogy valódi mérleget vonjanak, ráadásul a világháborút követő két táborra szakadás a nemzetközi együttműködést teljesen ellehetetlenítette. Az országok számára a második világháború okán kialakult migrációs folyamatok konzekvens elemzése torz, hiszen a népszámlálások és töredékadatok nem adnak tényszerűséget.

¹⁶ WIKIPÉDIA-Holocaust
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Holokauszt> (Letöltve: 2013. október 19. 14:00)

¹⁷ Hazánk Magyarország Akadémiai kiadó, Budapest 1970 Főszerkesztő: Erdei Ferenc 49-53.o

¹⁸ Magyarország a XX. sz-ban-Vándorlás és migráció
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

4. 1. A háború utáni Magyarország

A világháború befejeződött, az emberek joggal hitték, hogy a nyugalom időszaka következik be. Ezzel egyenes arányosan azt is gondolhatták, hogy ahol otthonra találtak, nem fog megváltozni.

Szeretnék egy kis kitérővel, mert fontosnak tartom az elkövetkezőkre nézve- néhány mondatban az 1951-es genfi egyezményről beszélni. Ugyanis a II. világháború kényszervándorlásai és az ezek után kialakult helyzet feltétlenül kezelésre szorult, egyezményes módon úgy, melyben minden ország részt kell vállaljon.

Az 1951. évi menekültügyi egyezmény megállapítja, hogy a menekültprobléma nemzetközi léptékű, ezért kiemeli a nemzetközi együttműködés szerepét, valamint annak fontosságát, hogy az államok megosszák egymás között a helyzet kezelésével járó terheket. Az 1951- évi egyezmény többé-kevésbé a II. világháborús menekültek védelmére korlátozódott. Az 1967. évi kiegészítő jegyzőkönyv kiterjesztette az egyezmény hatókörét és eltávolította a benne foglalt földrajzi és időbeli korlátozásokat, ezáltal egyetemes joganyaggá tette az egyezményt annak tudatában, hogy a kényszervándorlás világméretű jelenséggé nőtte ki magát. Az 1951. évi egyezménynek nem volt célja a kényszervándorlás okainak kezelése, ideértve az emberi jogok megsértését az érintett országokban és a politikai fegyveres konfliktusokat.¹⁹

Emberjogi szempontból feltétlenül fontos volt, hogy az üldözésnek kitett emberek befogadó államra leljenek. Elengedhetetlen volt leszögezni, hogy a háborús bűnösök nem kaphatnak menekültstátuszt.

4. 2. Migrációs mozgások 1945-1956 között

1945 májusától Magyarország lakói reménykedtek, hogy sorsuk rendeződik. Azonban a politika ismét másként döntött. Már a háború vége felé a szovjet csapatok elől 60-70.000 német menekült el az ország területéről.²⁰

Még 1945 februárjában javában zajlott a háború, mikor rendelet született a német nemzetiségű lakosok kitelepítéséről. A potsdami konferencián rendelet született, melyben a szövetséges hatalmak a külföldön élő németek sorsáról döntöttek. A tervek szerint Magyarországról 4-500.000 főnyi német kényszerült volna kitelepülni. Azonban születtek

¹⁹ UNHCR- Korszakalkotó dokumentum, amely megalapozza tevékenységünket
<http://www.unhcr-centraleurope.org/hu/informacioforrasok/egyezmények/menekultugyi-egyezmeny.html>
(Letöltve: 2013. október 20. 10:30)

²⁰ Magyarország a XX. sz-ban-Vándorlás és migráció
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

különféle mentesítések, így amikor a gyakorlati megvalósítás 1946 novemberében elkezdődött, a magyar statisztika szerint 135.655 német került kitelepítésre, az amerikai övezetbe, 50.000 pedig a szovjet övezetbe.

Vándorlási folyamatok 1944-'45-ben

Forrás: https://www.google.hu/search?q=hungary+1910-1920&hl=hu&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=8MJiUsjJsbYtAbCsYHQAg&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1440&bih=799&dpr=1#hl=hu&q=v%C3%A1ndorl%C3%A1si+folyamatok+1944-45+ben&spell=1&tbn=isch

A háború befejezésekor a közelgő szovjet front elől elmenekülő németekkel később a német kitelepítésekkel. összességében akkoriban több mint 200.000 német hagyta el Magyarország területét. Egyértelmű, hogy az 1944-'45-ben elmenekültek elsősorban saját nyelvterületeik felé orientálódtak, illetve azt sem hagyták figyelmen kívül – különösen a világháború befejezésekor-, hogy mely nagyhatalom befolyása alá vont területre költöznek. Láthatjuk, hogy 16.000 főnyi számottevő emigráncsoport hagyta el Izrael felé az országunkat. Ennek magyarázataként az szolgál, hogy az előző évtizedekben megélt politikai és ideológiai szituációk élehetlenné tették Közép-Európát a zsidók számára. Menedéket kívántak keresni Izraelben, ahol vallásuk és származásuk reményeik szerint nem adott okot folyamatos üldözésükre. Mint már korábban említettem, sem a Szovjetunió területén, sem a tőlünk nyugatabbra eső területeken nem érezhették biztonságban magukat.

15 ezer magyar Ausztráliába települt. Ezek az emberek vélhetően azért választották célországának Ausztráliát, mert az Egyesült Államokhoz képest befogadás szempontjából nyitottabbnak tűnhetett. A kevésbé zsúfolt, lehetőségekkel teli földrészt csábító volt számukra. Természetesen akadtak köztük olyanok is, akik korábbi politikai meggyőződésük miatti számonkéréstől félve emigráltak. A Kárpátaljáról magyarok közül 16.000-en választották, hogy itt folytatják életüket. Nyugati irányba összességében 75.000 magyar távozott. 21.000-es létszámú tömeg választotta az évtizedekkel korábban is oly közkedvelt Egyesült Államokba való települést. A nyugati irányú határátlépés teljesen bizonyosan tükrözi a két tömb közötti – Szovjetunió – USA, szocializmus – kapitalizmus – közötti választás szándékát. Kanada már korábban is az USA kvótája után bekerült a lehetséges célországok közé. A bolsevik politikai rendszertől való félelem, és a második világháború következményei együttesen idézték elő a menekültek útra kelését. Szép számmal akadt közöttük, aki a háborúban vállalt kisebb nagyobb-szerepe miatt kényszerült szökni.

4. 3. A szlovák-magyar lakosságcsere

Ezzel egy időben 1946. február 27-én aláírták Budapesten a csehszlovák-magyar lakosságcsere egyezményt. Közvetlen politikai előzménye mindennek az volt, hogy 1945. április 5-én a kassai kormányprogramban döntés született, mely megfosztotta a németeket és a magyarokat csehszlovák állampolgárságuktól. Az 1945 nyarán tartott potsdami konferencia ezt csak a németekre vonatkoztatva engedélyezte. Így született meg a már korábban említett döntés a szlovák magyar lakosságcseréről. A kölcsönös áttelepítéssel a háború után felmerülő kisebbségi kérdést kívánták rendezni. Szlovák részről ez korántsem volt indulatmentes. „Dél-Szlovákia földje, ahová le akarunk telepíteni benneteket, ragyogó, bőven termő, zsíros földű síkság [...] Az a föld csak a szlovák ember dolgos kezére vár, aki szeretettel művelné meg. Rátok vár! Hív benneteket! Gyertek! Jelenjen meg a ti arcotokon is annak az embernek a nyugalma, aki büszkén áll saját földjén, Sorakozzatok fel a jó, nyugodt szlovák parasztok sorába!” (Részlet a Sloboda című magyarországi szlovák lap felhívásából)²¹

Ez a részlet világosan tükrözi a közhangulatot. Az elképzelés az volt, hogy a háborús bűnösnek nyilvánított 200.000 felvidéki magyar távozzon az országból, az ottmaradók

²¹ 1946 február 27. :Tarján M. Tamás A csehszlovák-magyar lakosságcsere egyezmény aláírása http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1946_februar_27_a_csehszlovak_magyar_lakossagcsere_egyezmeny_alairasa/ (Letöltve: 2013. október 19. 22:00)

pedig egészen olvadjanak be a szlovák közösségbe. A Benes dekrétumok a németekkel egy kategóriába sorolták a magyarokat, így ezzel is rontva a kint élők helyzetén. A tervek szerint Csehszlovákiából annyi magyar érkezett volna, ahány magyarországi szlovák kinyilvánította, hogy szeretné elhagyni az országot.

Az aláírók Magyarország részéről Gyöngyösi János, a másik oldalról Vladimir Clementis, 1946 őszén szerették volna elkezdni az áttelepítés folyamatát. Ám több alkalommal akadályok merültek fel. Főképpen azért, mert a két fél nem egyformán kezelte a kérdést. Csehszlovák részről mivel az ország homogenizálása volt a cél, lényegesen erőszakosabban zajlott le minden. Elsőként megpróbálkoztak azzal, hogy a Magyarországra indulók nem vihetik el ingóságait. Ebben a kérdésben engedniük kellett. Amíg Csehszlovákiában a magyarokat felsőbb politikai kényszer presszionálta a távozásra addig az itt élő szlovákok kampányok sorainak voltak kitéve. A lakosságcsere Magyarországon 76.616 főt érintett, míg az országba 60.257 fő érkezett.

A végső mérleget megvonva Csehszlovákiából önként, elűldözöttként és hivatalosan áttelepítettként 120.000 fő érkezett.²²

A lakosságcsere ugyan látszólag a nemzeti kérdést igyekezett megoldani, az igazság az, hogy ez inkább nacionalista bosszúállás volt. Nem az első alkalom a XX. században már ez, hogy ilyen típusú adminisztratív döntés nyomán a lakosság egy része extern vándorlásban vesz részt. Alaposan átgondolva, ez egy hihetetlen helyzet, hiszen az 1919 előtti Magyarország területéről most, mint Csehszlovákia kényszerülnek emberek Magyarországra vándorolni. A trianoni határozatokat megélt fiatal-, és középkorosztály a lakosságcserevel ebbe a paranoiás helyzetbe kerül. 1919-ben határral választották el Magyarországtól őket, 1946-ban pedig nemzetiségi hovatartozásuk miatt áttoloncolták őket a határon.

Csehszlovák részről a nacionalista hozzáállást igazolja Szarka László – A szlovákiai magyarok kitelepítésének emlékezete 1945-1948 című munkájában megjelent térképe. Alaposan tanulmányozva világos, hogy a határ mentén zömmel északi, irányban pedig szórványokban felkutatták az ott élő magyar nemzetiséget, és igyekeztek minél maximálisabban megtisztogatni hazájukat a magyar nemzetiségűektől. Ez alól csak azok nyertek kivételt, akik véglegesen, vagy időlegesen vállalták az asszimilálódást. Reményeik szerint egy nemzetiségektől mentes országot építettek volna újjá.

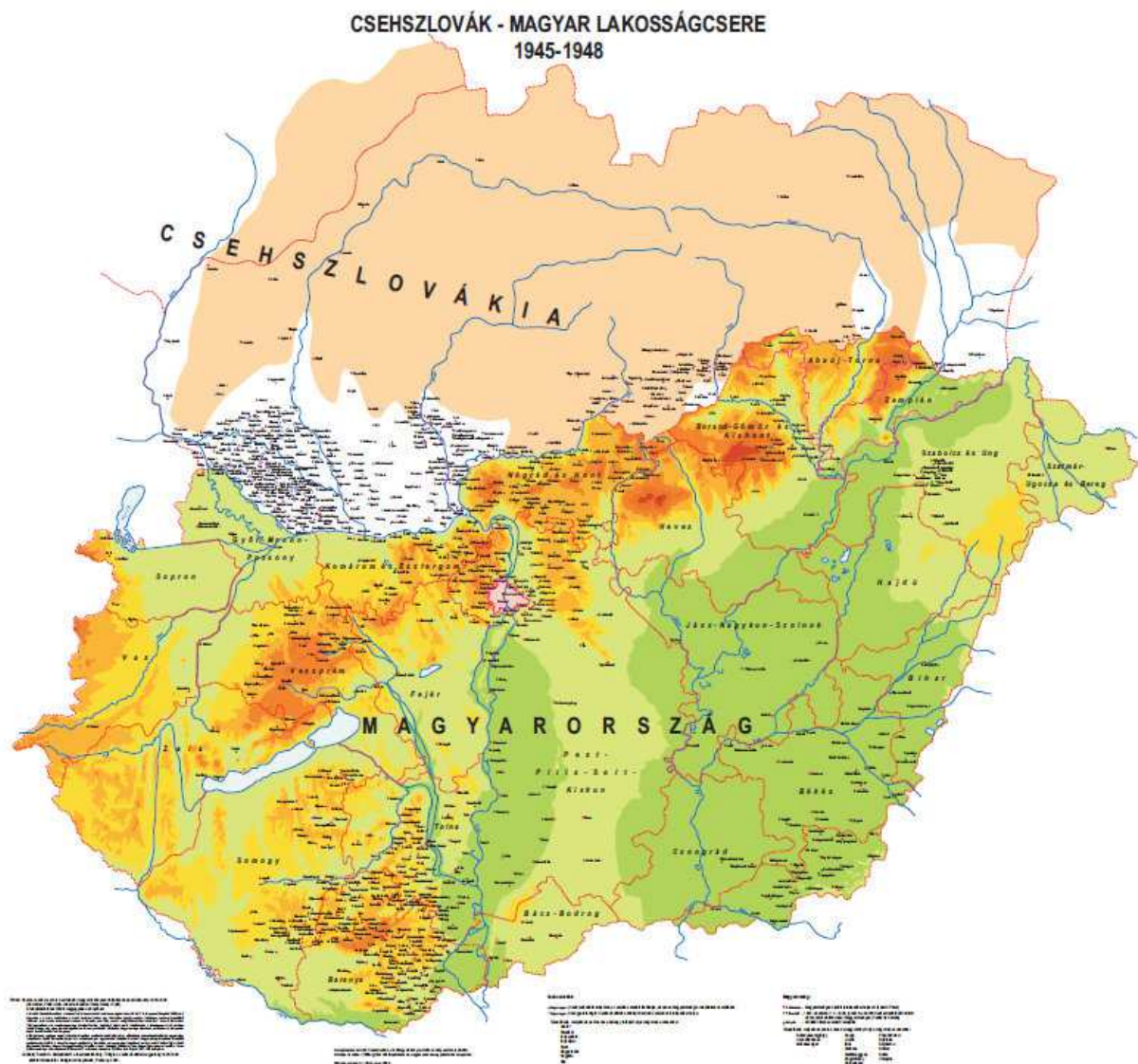
²² Magyarország a XX. sz-ban-Vándorlás és migráció
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

Ez az egyezmény sértette a nemzet szuverenitását, de az aláírása mind politikai, mind a határon túli magyar nemzetiségek érdekében elkerülhetetlen volt. Mivel a II. világháborúból a vesztesek között jöttünk ki, nem nagyon volt kiút ez elől nemzetünk számára.

Az 1949. évi népszámlálás 240.000 főről állapította meg, hogy korábbi lakhelye 1938-ban a Kárpát-medencében mai határainkon kívül volt.²³

A felvidéki magyarság nagyjából háromnegyed része nem élt ezzel a lakosságcserevel. Ennek magyarázata, hogy közel 40%-uk átmenetileg szlováknak vallotta magát. A szlovák magyar lakosságcsereéről megállapíthatjuk, hogy tulajdonképpen értelmetlen döntés volt, közös történelmünket is mérgezte, és mérgezi azóta is. A lakóközösségekben kialakult több generációs együttélést törte derékba.

²³ Faragó Tamás: Bevezetés a történeti demográfiába 7.4 A rövid 20. század vándormozgalmi Digitális tankönyvtár
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch07s04.html (Letöltve: 2013. október 10. 20:03)

A csehszlovák-magyar lakosságcsere

Forrás: <http://euhalo.hu/hirlevel/kozma/kitiltottcsaladok/Data/terkepek/csehszlovak/lakossagcsere.pdf>

4. 4. Rákosi-rendszer egyik módszere: a kitelepítés

1945-től 1956-ig Magyarországon fogalmak még mélyebbre ivódtak be még az egyszerű emberek szótárába is. Ilyen volt például a kényszermunka, az internálás és a kitelepítés. A Rákosi-féle politika a megfélemlítést és a megbízhatatlan emberek kirekesztését elsődleges eszközeinek tartotta. A politikailag gyanús, veszélyes embereket kényszerlakhelyre, internálótáborba telepítette. A politikai ellenfeleire meghurcoltatás várt. Ez egy újabb kényszmigráció forrása lett. Elég széles réteget érintett ez, hiszen a rendszer ellenségeinek tekintette a Horthy-korszak katonáit, rendőreit, csendőreit, az úri birtokosokat, a gyártulajdonosokat, illetve mindazokat, akiket bármilyen szempontból

politikailag veszélyesnek vélt. Úgy is mondhatjuk, hogy Rákosi politikája egy intern vándorlási folyamatot használt eszközül a megfélemlítésre.

Nem titkolt célja a kitelepítéseknek az úgynevezett osztályellenségekre mért csapás.

Ilyenek voltak a kulákok, a nemesek, az értelmiségiek azon csoportja, akik nem titkolták önálló-, és másként gondolkodásukat és a politikai ellenzék is. A leghírhedtebbek ezek közül a Hortobágyon lévő táborok, és a recski kényszermunkatábor volt.

Ez közvetlenül 100-300.000 embert érintett, közvetetten pedig további 550.000 főt oly módon, hogy önként költöztek le elhagyatott falusi házakba, ezzel kikerülve a kényszerintézkedéseket.

A „kékcédulás” választások eredményeképpen hatalomra került kormány fel lett hatalmazva, hogy bírósági ítéletek nélkül gyakorolhatták a végrehajtó hatalmat. Korábban a Horthy-rendszerben (például az 1912. évi LXII. trv. c.) csak a háborús és szükségállapotokban engedélyezte ezt. A kitelepítéseknek jogi fokozatai, formái elnevezései voltak. Hegedűs András az akkori belügyminiszter három alapfokozatát különböztette meg:

1. a rendőri felügyelet alá helyezés
2. a deportálást (családok áttelepítését a hortobágyi zárt kényszermunkatáborokba), mely elsősorban a jugoszláv határ környékének lakosságát érintette
3. az internálás, a „veszélyes” személyek elhurcolását a recski és hasonló munkatáborokba.

Ezen kívül ismerjük a kitelepítések egyéb formáit is, pl.

1. a munkaszolgálatot, mely a kulákok hadseregbe való besorozását és – mivel, veszélyességük miatt fegyveres szolgálatra alkalmatlannak minősültek – munkára kényszerítését jelentette
2. a rabmunkáltatást, mely a börtönökbe juttatott rabok munkáltatását jelentette (így járt például a Szovjetunióból hazatért hadifoglyok egy jelentős része)²⁴

Be kell látni, hogy a Rákosi-rendszer politikája élt is a saját maga által kialakított lehetőségekkel. A kitelepítés a tömeges meghurcoltatás egy formája volt. Nem pusztán azokat titulálták osztályellenségnek, aki valójában az volt, vagy annak volt tekinthető, hanem akire az árnyék rávetődött, mindenki ilyen sorsra jutott. A „politikailag megbízható” besúgók által kiszemelteknél nem volt menekvés. A Horthy-korszak

²⁴ WIKIPÉDIA:Kitelepítés Kitelepítések a Rákosi korszakban
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kitelep%C3%ADt%C3%A9s> (Letöltve: 2013. október 19. 16:24)

rendőrei, csendőrei, közigazgatási vezetői először a nyugdíjuktól estek el, majd lakásuktól megfosztva kitelepítésekre kerültek. Az úri családok, nagybirtokosok, korábbi vállalat és gyártulajdonosok, azok közvetlen alárendeltjei szintén ugyanerre a sorsra jutottak.

Budapesten a politikainak feltüntetett kitelepítési tisztogatás valójában azért a felmerült lakáshiányt is igyekezett ilyen hátsó szándékkal megoldani.

Gyakorlatilag ez úgy zajlott le, hogy a kitelepítésre szánt áldozatok egy nappal korábban kapták a kitelepítési végzéseket, a kitelepítések kora hajnali órákban zajlottak, a nyilvánosság elkerülésének érdekében. Akkortájt a köznyelvben „frász és gyász” napjának nevezték ezt.

Egyik elsőszámú ellenségnek az egyházak képviselőit, a papságot tekintette. A lakhelyükről kitelepítettek lakásait lezárták, elvették, a magukkal vihető vagyontárgyakat limitálták.

A családfő öt mázsa, a többi családtag 250 kg csomagot vihetett magával.²⁵

A kitelepítettek a falvakban és a tanyavilágban megjelölt kényszerlakhelyre kellett távozzanak. Rájuk lakhelyelhagyási tilalom volt érvényben, és általánosságban elmondható, hogy a legtöbb állampolgároknak járó joggal nem élhettek. Ilyen volt a választáson való részvétel, orvosi ellátásban való részesülés, vagy az élelemhez jutás joga. Mivel a rendszer munkalehetőséget nem biztosított számukra, vidéken pedig a munkalehetőség szinte lehetetlen volt, élelmiszerjegyhez sem jutottak. Hiszen élelmiszerjegyet csak dolgozók kaphattak.

1950 nyarán az egyház képviselői közül sokakat deportáltak. Ebbe a lavinába belekerültek a katolikus szerzetesek és egyéb vallás képviselői is. A katolikus rendeket feloszlatták, és kioroszakoltak egy egyház – állam közötti megállapodást, melyben a püspöki karnak támogatnia kellett a meglévő államrendet, és a békeharcot.

A papok közül sokakat bebörtönöztek. Regöczy István Az Isten vándora című regényében hosszasan ír a korszak papokra mért megpróbáltatásairól, köztük bebörtönzéséről is:

„A sétánál találkoztam is a paptestvérekkel. Voltak mindenféle rendből: jezsuiták, szaléziak, domonkosok, ciszterciek, piaristák, ferencesek meg annyiféle egyházmegyéből való világi papok. Volt mit beszélgetnünk. Volt időnk ismerkedni. Két nap múlva szólítottak, hogy szedjek össze mindent, menjek a papi szobába. Hát nekem nem volt mit összeszedni csak az egy törülközőt, meg a fogkefét. Amikor bejutottam a papi szobába

²⁵ 1946 február 27. :Tarján M. Tamás A csehszlovák-magyar lakosságcsere egyezmény aláírása http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1946_februar_27_a_csehszlovak_magyar_lakossagcsere_egyezmény_alairasa/ (Letöltve: 2013. október 19. 22:00)

olyan nagy ovációval, szeretettel fogadtak! Le kellett vetnem az ócska ruhadarabokat. kezem még mindig be volt kötve, de már gyógyulóban volt.”²⁶

Az egyházak ellen indított támadás mindegyikünk által ismert példája a híres Mindszenty-per, melyben Mindszenty Józsefet életfogytiglani fegyházra ítélték. Ez olyan sérelem volt, mely jogos felháborodást váltott ki, ami ellen XII. Piusz pápa és az ENSZ Közgyűlése is tiltakozott.

Az 1950-54-es időszakra meghirdették az első ötéves gazdasági tervet. A Rákosi féle ámokfutást igazolja, hogy a korábban évszázadok óta agrár-beállítottságú ország azt az új célt tűzte ki maga elé, hogy a „vas és acél országa” lesz. Vándorlás szempontjából egyértelmű az erősödés a városok felé. A nemzeti jövedelem 35%-át ipari jellegű beruházásokra fordították. Ezekben az időkben épül Sztálinváros, Komló, Kazincbarcika. A nehézipart 200 %-al készültek fejleszteni, ami egyértelműen a pénzt koncentrált a városok felé. A mezőgazdasági népesség már 20 %-a ekkor új lakhelyet választott, és a regionális központok, mint például Miskolc, Ózd, vonzóvá váltak a vidéken élők számára. Az épülő 64 új üzem a meglévő ipari üzemek, gyárak munkahelyet kínáltak az érkezők számára. Valamelyest távlatokat nyitott a rendezetlen földkérdés problémáiban vergődő agráriumban dolgozók előtt. Ez az intern vándorlás csökkentette tehát a vidéki lakosok számát. A pontszerű iparosítás tömeges munkaalkalmat kínált, melyek vonzerőnek bizonyultak. Vidéken pedig a mezőgazdaság kollektivizálása – szovjet mintára – még inkább mozgásban tartotta ezt.

²⁶ Regőczy István: Az Isten vándora Szent István Társulat gondozásában 2006 313.o

5. Az 1956-os forradalom

Dolgozatomban itt értem el ahhoz a ponthoz, ahol meg tudom magyarázni azt, hogy miért is volt szükség a XX. század eddigi áttekintésére vándorlási és történelmi szempontból. Ami 1956-ban és az után bekövetkezett, nem egy önálló mindentől független esemény. Képzeljük el, az 1956-os év magyar emberét az eddig olvasottak alapján. Elhihetjük-e azt, hogy volt olyan ember, akit az alábbiakból nem ért semmilyen behatás:

- nem érintette a század eleji szegénység, agrárszegénység, ezért nem kényszerült vándorolni
- nem esett bele abba a majd félmillió létszámú tömegbe, aki falvakból városokba költözött
- nem menekült az első világháború alatt és elől
- nem vett részt az 1918-as 1919-es forradalomban, és emiatt nem kellett menekülnie
- a trianoni döntésnél nem olyan területen élt, amit az új határokon kívülre csatoltak el országunktól
- a gazdasági válság nem befolyásolta az életét, így nem is vett részt migrációs és emigrációs eseményben emiatt
- 1938 és '41 között jobb egzisztencia reményében nem ment a visszacsatolt területekre
- nem menekült származása, vallási hovatartozása miatt a II. világháború idején
- a fasizmus kényszmigrációja nem rántotta magával
- nem hurcolták el hadifogolyként
- egyik háború sem pusztította el az otthonát
- nem esett bele a szlovák-magyar lakosságcsere programba
- a Rákosi féle kitelepítések sem kényszerítették új otthonba
- az iparosodás miatt a belső vándorlásnak nem vált részesévé az ötvenes években.

Azaz, nagyon nehezen hihető el, hogy kis országunkban létezett olyan állampolgár - ha más nem családján keresztül – , aki nem volt a fentiekben érintett az eddig elmúlt évtizedekben. Feltétezzük például, hogy valaki nagyjából a századfordulón született (és

még csak ötvenhat éves akkor is!), már ennyi migrációs eseményt látott, és élt át, még akkor is, ha részesévé nem vált.

A történelmi és gazdasági, valamint a politikai események, melyeket fél évszázad alatt átélt az ország, pattanásig feszítették az itt élők idegeit, tűréshatárakra értek. S ha még figyelembe vesszük azt is, hogy milyen légkörben, milyen gazdasági helyzetben élték meg az emberek mindennapjaikat, nem is volt kérdéses, hogy valahol ennek ki kell törnie. A sorsában és területeiben megtépzott nép teljesen kilátástalanul élt. Nem igazán látott biztosítékot arra, hogy ez a több évtizedes negatív fordulatokkal teli időszak megváltozik. 1956 tavaszától már a párton belül is erősödött az elégedetlenség. Éles támadásokat indítottak a vezető pártfunkcionáriusok ellen, és követelték Rákosi Mátyás távozását. Külső tényezőként meg kell említsük a lengyel szabadságmozgalmakat és Sztálin halálát. Fontos megjegyeznünk, hogy ekkortájt a rádió, a telefon, a sajtótermékek révén nyugat felől illegálisan ugyan, de információ áramlott az országba. Természetesen ezek az információk nem egyeztek a hazai propaganda által táltakkal. Sőt! Inkább az ellenkezőiről hallhattak a szocializmust építő magyar állampolgárok. A hivatalos médiák a tőlünk nyugatabbra élőkről, mint a kapitalizmus kegyetlen áldozatairól beszélt, akik a nagytőkések teljes kiszolgáltatottjai. A korábban Magyarországról elvándoroltakról pedig nyilvánvaló okoknál fogva igazságot nélkülöző híradással éltek. Azonban a nem hivatalos hírek az emberek lelkében táptalajt adtak arra, hogy azt gondolják, lehetne máshogyan is élni. Ráadásul a külföldre korábban hazánkából eltávozottak sorsa és az hallottak még elkeseredettebbé tették az embereket. Az egyszerű gondolkodásmódú emberek úgy értelmezték és élték ezt meg, hogy rosszabb helyzetbe kerültek azzal, hogy itt maradtak. Joggal gondolhatták, hogy az itthon maradással kiszorultak olyan lehetőségekből, melyek jobb és biztosabb megélhetést ígértek.

Ekkor került sor Rajk László és társai újratemetésére. A temetésen résztvevő százezres tömeg nem feltétlenül Rajk Lászlóék iránt érzelmeiktől indítva vett részt. Rajk és társainak temetése inkább afféle „cassus belli” volt. Az egész egy néma tüntetésre hasonlított a rendszer ellen.

A legfogékonyabb réteg a forradalom és változtatás gondolatára az egyetemei és főiskolai ifjúság köre volt. Részint a korukból adódó lobbanékonyság miatt, részint pedig azért, hiszen a tanintézményekben tömörítve voltak, így szerveződni tudtak. A Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ) más diákszervezetektől elhatárolódva jött létre főleg politikai indíttatásból. A fiatalok október 23-ára tüntetést szerveztek. Meg kell jegyeznünk, hogy bár mindenki leginkább a budapesti eseményekre asszociál, ez az

elégedetlenség vidéken (például Szegeden) ugyanígy megnyilvánult. Igaz, fókuszban a budapesti események vannak, és ezek voltak a dominánsak is a forradalom kimenetelében. A tüntetés a Petőfi szobortól indult, áthaladt a Bem téren, majd a Kossuth téren. Legismertebb momentuma, amikor a Városligetnél a szimbólumnak tekintett Sztálin-szobrot ledöntötték. A magyar Rádió épületénél eldördülő lövések fegyveres felkeléssé minősítették át az eseményeket. Nagy Imre lett a miniszterelnök. A kettősséget igazolja az, hogy úgy akarták uralni a helyzetet, hogy katonai segítségért a Szovjetunióhoz fordultak. A Széna téren, a Corvin közben, a Tompa utcában és még több helyen is katonai csoportok szerveződtek a bevonuló szovjet hadsereggel szemben. Az ellenállást szélesítette a vidéki városokban a munkástanácsok munkája, illetve a forradalmi bizottságok megszervezése folyamatos volt. Az eseményekben a fordulat akkor következett be, mikor október 25-én az ÁVH egységei a Parlament előtt a tömegbe lőttek. Ez közel száz halálos áldozatot követelt. Az esemény tovább ingerelte az embereket, ÁVO-sokat lincseltek meg. Gerőt leváltották, a párt első titkára Kádár János lett. Az új kormány, melynek fontos momentuma, hogy nem csak kommunisták voltak benne, október 26-án nemzeti demokratikus forradalomnak kiáltotta ki az eseményeket. A Rákosi-féle vezetés egy része a Szovjetunióba emigrált. 1956. október 28-án elhangzott a rádióban Nagy Imre beszéde. Nemzetközi támogatottságot kapott az új kormány, a Szovjetunió vezetésének heves tiltakozása ellenére „a magyar kérdés”, az ENSZ-ben terítékre került. Október 30-a az a nap volt, a forradalom menetében, amely később a megtorláshoz ideológiára adott alapot. Elkezdődött a szovjet csapatok kivonulása, kiengedték a börtönökből a politikai foglyokat, megalakult a Nemzetőrség. Hiba volt, hogy a szervezetlenségnek köszönhetően köztörvényes bűnözők is kiszabadultak ekkor a börtönből.

A már előzőekben említett Mindszenty József hercegprímás szintén ezen a napon szabadult. Támogatását kifejezve Nagy Imrét követően beszédet is mondott azon a napon a rádióban. Elfoglalták a Köztársaság-téri párházat, ahol az a szomorú esemény következett be, hogy a párházat védő magukat megadó védők egy részét legyilkolták. Sajnos a Szezei-válság háttérbe szorította a magyar forradalom kérdését a világpolitikában. Amerika nem tartotta érdekének, hogy egy Közép-európai országbeli történésekbe beavatkozzon, lépéseket tegyen. Így a Szovjetunió prioritást kapott a helyzet kezelésében. A Szovjetunió más szocialista országokkal egyeztetve november 4-én offenzívát indított a magyar forradalom megsemmisítésére. Kádár János már november elseje óta tárgyalta a szovjetekkel. Nagy Imre a jugoszláv követségre menekült. A forradalom résztvevői számára egyértelművé vált, hogy az orosz fegyveres beavatkozással hamar visszaáll a régi

állapot. A fegyveres befolyás és erő miatt a Szovjetunió szerepe kétségtelenné vált. Az 1956-os forradalom résztvevői magukra maradtak, és a korábban hitt és remélt külföldi támogatás nem valósult meg.

Mindszenty József ismét üldözötté vált. Az USA követségén kapott menedékjogot. Ennek rendkívüli érdekessége az, hogy egyedül ő kapta meg ezt a lehetőséget az országban. Ez is tükrözi azt, hogy személye mit jelképezett és ez milyen súllyal esett latba. A világpolitikában a vele történeteket nem pusztán, úgy kezelték mint a katolikus egyházi képviselő, hanem egy ikon is, sérelem, amely egy. világvallás képviselőjét érte. Emellett a helyzet sajátossága abban is rejlik, hogy az Amerikai Egyesült Államok követsége, hiába, hogy földrajzilag Magyarország területén van, de fennhatóságát tekintve kizárólag az USA-hoz tartozik. Tehát földrajzilag Magyarországon, de területileg a diplomácia révén az USA-ban élt emigránsként. A nagykövetséget a Vatikán közbenjárására 1971-ben hagyta el, ekkor ment Rómába. Azaz, addig bár Magyarországon, de amerikai emigrációban élt. Az által, hogy a követség védeltséget adott neki, az 1956-os eseményekben való részvételéért nem tudták szankcionálni. A követségen való tartózkodása alatt folyamatosan párbeszédet folytatott a Vatikánnal, szerette volna, ha a magyar katolikus hívők jogfosztottsága megváltozik. A hitoktatást, a papnevelést, az egyházi sajtót kívánta szabadabbá tenni az országban. Később a Vatikánban majd Bécsben élt száműzetésben. Élete végéig kötelességének tartotta, hogy a világban szétszóródott magyarokat hitükben és magyarságukban erősítse. Ezt támasztja alá, hogy búcsújáró helyeken, zarándokhelyeken, az USA-ban, Ausztráliában, Új-Zélandon is igyekezett felkeresni az ott élő magyarokat, hogy személyes jelenlétével támogassa őket erkölcsileg.

5. 1. Az 1956-os '57-es kivándorlási hullám

A forradalom bukását követő emigrációs hullám megértéséhez kicsit vissza kell kanyarodnunk emlékeztetőül néhány mondat erejéig 1948-ig. Magyarország 1948 után szinte hermetikusan lezárta határait. Ez nem csak a nyugati irányra vonatkozott, hanem a „testvéri” országokba sem volt egyszerű utazni. Ez a határon túli kisebbségre nézve rendkívül kegyetlen lépés volt. Korlátozták az utazásokat, így 1955-ig nagyjából 40.000 külföldi érkezett az országba, és kevesebb, mint 25.000 fő utazhatott külföldre. Az útlevélosztály, a Belügyminisztériumtól 1948-ban az ÁVH-hoz lett csatolva, az útlevélosztály iratai mára fellelhetetlenek.²⁷

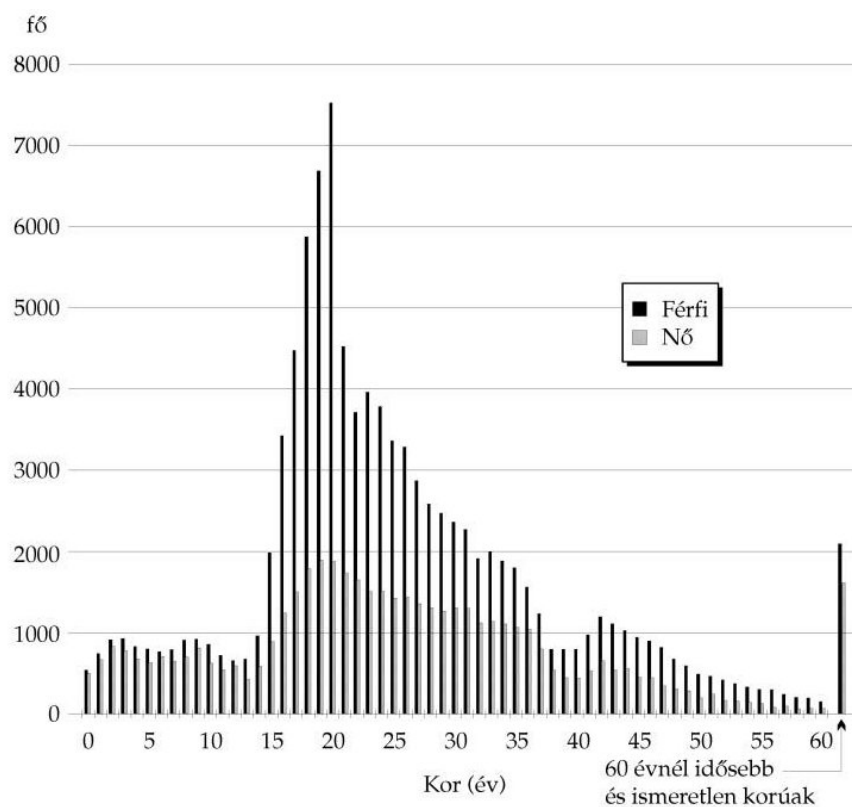
²⁷ Lénárt András: 1956-os diákok meneküléstörténetei

De a korképhez hozzátartozik, hogy megpróbáljuk körülírni milyen volt Magyarország határőrizete. Úgynevezett mélységi határőrizeteket tartottak fenn (5-15 km), a járőrözés folyamatos és nagy létszámú volt. Külön engedéllyel lehetett a határsávba belépni, a hidegháborús feszültség enyhülésével 1954-ben csökkentették a határőrök létszámát. Az osztrák határookra csoportosították a fegyveres erőket. Az enyhülés legkézzelfoghatóbb jele az volt, amikor 1956 májusában megkezdték a nyugati határszélen felszedni az úgynevezett műszaki zárat.

Tóth Pál Péter Nemzetközi vándorlás-Magyarország című munkájában említést tesz, hogy az 1949 és 1953 közötti időszakból nem lelhető fel egyetlen kivándorlás engedélyezésével kapcsolatos irat sem. Ugyan 1953-tól már maradtak meg ilyen dokumentumok, de az ilyen jellegű engedélyek száma évente alig haladta meg az ezer főt.

Ez után a kis kitérő után szeretnék visszatérni az '55-'57-es vándorlásokhoz

Az illegálisan külföldre távozottak nem és életkor szerint, 1956–1957

Forrás: Vándorlás és migráció <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html>

Asperján György Csapataink harcban állnak című regényének egyik fiatal hőse így gondolkozik az esetleges emigrációról a forradalom leverése után:

„Elmehet, persze, hogy elmehet, de azokat, akik nem vállalják nemzetük sorsát maguk sorsaként, azokat miért becsülné a nemzet, amely nem mehet el, amely nem szökhethet meg, amely nem disszidálhat, amelynek itt ezen a földön kell élnie és meghalnia.

Igen, minden mellett szól, hogy a kényelmet, talán az érvényesülést válassza, de elfelejti a nyelvet, de nem fogja nap, mint nap érezni, hogy mi fáj nemzetének... Mert az egyes emberek lehetnek szemetek, sunyik, aljasok, a nemzet viszont valami egészen más... És eszébe jutottak József Attila sorai: S mégis, magyarnak számkivetve, lelkem sikoltva megriad – édes Hazám, fogadj szívedbe, hadd legyek hűséges fiad!” Számára most ezek a sorok teljesen mást jelentettek, mint korábban.”²⁸

Ez a dilemma nyilván akkor sokak fejében megfogalmazódott: Menni vagy maradni?

A számadatokból világosan kitűnik az országot elhagyók, mintegy 200.000 fős emigráns létszám 40%-a 15-25 éves korcsoportra esik. Ennek a logikus magyarázata az lehet, hogy a hirtelen lépés mely az ország elhagyására készítette az embereket valószínűleg életkoruknál fogva sokkal egyszerűbbnek tűnt a fiatalok szemében. Kevésbé tették megfontolás tárgyává, hogy hiányos a nyelvismeretük, nem fejezték be iskoláikat, és lelkileg is kevésbé kötődtek Magyarországhoz. Azt sem árt megjegyeznünk, hogy mint az előzőekben leírtam, a forradalom résztvevői között, ezen korosztály képviselői, egyetemisták és főiskolások szép számmal voltak fellelhetőek. A vándorlással járó új helyzettel, sokkal inkább hajlamosak voltak megbarátkozni, könnyebben vállalták fiatal életkoruknál fogva a határátlépéssel járó rizikókat. A statisztikák ugyanakkor, mint láthatjuk, egy másik kiugró csoportot is mutatnak, ez a 60 éveshez közeli korosztály. Ők azok, akikről már említést tettem, akik a századfordulótól események sokaságán mentek keresztül. Bennük valószínűleg ez dominált fő motiváló érzésként. Igaz, közöttük jó néhányan szintén a forradalom tevékeny résztvevői, illetve szervezői voltak. Azért az egzisztencia váltása az ő számukra bizonyára lényegesen nehezebb volt, mint a gyökértelenebb, fiatalabb emberek körében.

²⁸ Papp Z. Attila - A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője http://www.hhrf.org/kisebbssegkutataskk_2010_04/cikk.php?id=1890 (Letöltve: 2013. október 23. 17:00)

Tehát a forradalom kudarca után közel 200.000 embernek sikerült elhagynia Magyarországot. Néhány statisztikai adatot érdekes megfigyelni, hogy milyen összetételben történt mindez.

A férfiak több mint háromnegyede kereső, munkaképes korú, azaz 15 és 40 év közötti. A kivándorlók 59 %-a nőtlen és hajadon. A keresőképeselek között csak 7 % dolgozott mezőgazdaságban. Az akkor Magyarországon tanuló főiskolai és egyetemi hallgatók közül 100-ból 11 ment külföldre ekkor.²⁹

Az akkori Magyarország lakosságának közel 2 %-a volt érintett ebben a vándorlásban. Az emigrálni szándékozók fő célja tehát mielőbb úgy elhagyni az országot, hogy a szocialista tömbből kikerüljenek. A legkézenfekvőbb útirány Ausztria illetve Jugoszlávián keresztül nyugatra jutás volt. S mivel éppen 1956-ban szüntették meg a műszaki záradakat, így ez is segítette a távozókat. De mi várta őket a határon túl? A vasfüggöny mögötti országok szimpátiát éreztek az érkezőkkel szemben. A kormányok és az államok polgárainak közvéleménye úgy értékelte, hogy ez a tömeg életüket, családjukat veszélyeztető bátor emberekből áll, akik a Szovjetunió agresszív politikája és a fegyveres beavatkozás elől futnak világgá. Persze ekkor már évek óta érvényben volt a Menekültek státusáról szóló genfi határozat is.

Ausztria ezt hangsúlyozottan figyelembe kívánta venni. Erre utal, hogy már az '56-os itthoni eseményeket megelőzően Julius Raab szövetségi kancellár 1955. október 26-ai beszédében ezt mondta: "A menedékjog Ausztriában ahogyan egy szabad, demokratikus nemzethez illik továbbra is teljes érvényben marad"³⁰

Ezek pedig nem pusztán üres frázisok voltak, mint ez hamarosan be is bizonyosodott. 1956. november 4.-én megindult a menekültek áradata. Már ezen a napon 6000 fő érkezett osztrák területre. Innen kezdve folyamatosan érkeztek a menekülők. A tetőzés november 23.-án volt,

amikor 8537 magyar ember lépett át a határon. Az osztrák oldalon pedig valóban rendkívül humánus, szervezett, segítőkész hozzáállással várták őket. Pedig az összlétszámot tekintve a helyzet kezelése nem volt egyszerű. Például az érkező katonák esetében. Őket miután lefegyverezték a többi érkezővel egyetemben egyszerű menekültként kezelték, mert a vélemény az volt, hogy mindenki aki ezt a döntést meghozta kétségtelenül nem ért egyet a szocialista ideológiával és politikával, tehát nem ellenség. Azaz a nyugati társadalmakba

²⁹ Magyarország a XX. sz-ban-Vándorlás és migráció
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

³⁰ Soós Katalin: 1956-os magyar menekültek a statisztikai adatok tükrében
<http://www.natarch.hu/szemle/20023/soos.htm> (Letöltve: 2013. október 26. 18:31)

beintegrálhatóak. Érkeztek sebesültek, betegek is. Az orvosi ellátásukról szintén gondoskodni kellett az elhelyezésük mellett. Szervezetek fogta össze nemzetközi szinten, hogy a leg hathatósabb módon minden megoldódjon. Az Ausztriában működő Magyar Menekültügyi Segítőszolgálat jogi segítséget nyújtott. Feladatai között szerepelt egyebek mellett az elhelyezés, munkaközvetítés, fordítás, a továbbvándorolni kívánók ügyintézése. De segítséget nyújtott az ENSZ is. A nyugati blokk országai a befogadáson túl anyagi segítséget is továbbítottak ahhoz, hogy Ausztria megbirkózzon a feladattal. A magyarokat menekülttáborokba, illetve kisebb hányadukat magánszállásokon helyezték el. Az odafigyelésük ékes bizonyítéka, hogy mindenről-érkezők létszáma, továbbvándorlás iránya, későbbi befogadó ország pontos adatokat rögzítettek.

1956.november 1.-től 1958.június 30-ig 154.993 nyugati irányba vándoroltat tartottak számon Ausztriában.³¹ (lásd:2.számú melléklet)

A menekültáradat 1957 nyarára alábbhagyott, ekkor már csak ötven fő érkezett. Igaz a körülmények megnehezültek a határ mindkét oldalán, mert osztrák részről január 15.-én lezárták a határt, magyar oldalon pedig megkezdődött a műszaki zár visszaépítése, aknásítása.

Vándorlási szám összesen	
Ausztriában	17 499
Nyugati országokba kivándorolt	154 993
Repatriált	11 175
Összesen:	183 667

Forrás: Soós Katalin: 1956-os magyar menekültek a statisztikai adatok tükrében

A közel 200.000 fő egy része élt az amnesztia ígéretével, és visszajött Magyarországra. A Nemzetközi Vöröskereszt pl. Ausztriában kezdeményezést tett arra, hogy a 14 év alattiak-amennyiben legalább az egyik itthon maradt szülő kérelmezi-visszatérjen Magyarországra. A kezdeményezés teljesen logikus lépés volt, hiszen akik ilyen életkorban szülők ill. család nélkül távoztak kiszolgáltatottak és meglehetősen esélytelenek voltak, hogy választott új hazájukba beilleszkedjenek. A családi háttér nélkül a szociális biztonságuk nem volt adott. 1957. szeptemberi adatok szerint nagyjából 150.000-en maradtak kint. Az

³¹ Soós Katalin: 1956-os magyar menekültek a statisztikai adatok tükrében
<http://www.natarch.hu/szemle/20023/soos.htm> (Letöltve: 2013. október 26. 18:31)

Egyesült Államokban, Kanadában, Angliában, NSZK-ban, Svájcban, Ausztriában és Franciaországban telepedett le a kint maradtak legtöbbsége. Kisebbségi létszámú az a csoport, akik Latin-Amerikában, a Dél-Afrikai Köztársaságban és 11 más európai országban leltek új, végleges otthonra. Meglehetősen egyértelmű azért a befogadó országok tekintetében az, hogy az új haza minden esetben más politikai berendezkedésű volt, mint az 1956-os Magyarország,

hiszen a határátlépők és az országot elhagyók a szocializmus intézményében kellően csalódtak, reményt fűztek a más beállítottságú országokban való élethez.

A befogadó országok tárt karokkal várták az érkezőket. Nem pusztán politikai megfontolásból, hanem, mert a bevándorlók ideális menekültcsoportot képeztek: jórészt fiatal, szakképzett, egyedülálló emberek. A gazdasági környezet is szerencsés volt, hiszen munkaerő kereslet időszakát élte a nyugati gazdaságok zöme. Mivel a magyar menekültek nem egy, hanem több befogadó ország között oszlottak meg, így az adott országokban az újonnan érkezettek elhelyezése, munkába állítása nem jelentett akadályt. Igaz ugyan az is, hogy ezekre az országokra anyagi terhet jelentett a bevándorlók iskoláztatása is. De ezt élen az USA-val egyfajta befektetésként értékelték, mely a későbbiekben saját országuk gazdaságában kamatozik. A magyar emigránsok sikertörténete tehát több tényezőn is múlt. Nem tagadható, hogy a hidegháborúban szembenálló két blokk rivalizálása is pozitívan hatott arra, hogy milyen lesz a sorsuk. Bizonyára a II. világháború nyomán kialakult humanitárius magatartás is tényező lehetett.

Elengedhetetlennek tartom említenem mindamellett azt is, ami köztudott, hogy igen sokan sikertelenül próbálták meg a határátlépést, esetleg több alkalommal is. Ezt számszerűsíteni azért lehetetlen, mert a sikertelen határátlépések után sokan visszatértek addigi lakóhelyükre, így erről valós képet nehezen kaphatunk.

5. 2. A tömeges emigráció egyik következménye: az intern mobilitás

Gondolhatnánk azt, hogy ez, egy kizárólag extern mozgás volt. De keveset beszélünk arról, hogy az extern vándorlás hogyan generált egy intern folyamatot. Ugyanis az emigrációnak voltak haszonélvezői is. Lakások és házak üresedtek meg, ingóságok maradtak a külföldre távozottak után. Kicsit emlékeztet a helyzet a kitelepítések utáni állapotra, akkor és most is alkalom nyílt a szemfülesebbeknek, illetve az aktuális hatalom haszonélvezőinek arra, hogy a gazdátlanul maradt lakásokra, vagyonokra szert tegyenek.

1956 után közel egy év telt el míg ezekről az ingatlanokról rendelkeztek. A köztes időben voltak, akik a helyzetet kihasználták. Mivel a távozók között nagyszámú volt a budapesti, így az egyébként is lakásproblémákkal küzdők közül néhányan a főváros lakóivá válhattak. Az 1957. évi rendelet az ingatlanból kijelentettnek minősítette az emigránsokat, azaz jogilag úgy nézett rájuk, mintha meghaltak volna. Ezzel együtt az állampolgárok soraiból is törölték őket. Ennek nyomán a hatóságok közreműködtek a hátrahagyott ingó és ingatlan kisajátításában.

Mivel az emigránsok ellenségek voltak az akkori magyar politika szemében, így úgy érezték, hogy tevékenységüket figyelemmel kell kísérni. A Belügyminisztérium ezt egy nagy létszámú alosztályával végeztette. A megfigyelés kiterjedt a disszidensek itt maradt családtagjaira is, akikről folyamatosan információkat gyűjtöttek, esetleges külföldi leveleiket, telefonbeszélgetéseiket, kapcsolataikat figyelemmel kísérték. A politika minden fórumot megragadott, így a sajtót, rádiót is, hogy a hazánkban maradottaknak folyamatosan sulykolja az a teóriát, miszerint akik elhagyták az országot megtévesztett, hazájukat eláruló emberek, ők természetesen a szocializmus ellenségei.

A propaganda még azzal is nyomást gyakorolt a maradottakra, hogy többször büntetlenséget ígért a visszatérőknek, és a visszatérni szándékozóknek. Megtévelyedettnek állították be őket, erre kiváló példa az MSZMP 1958. júliusi tanácskozásán elhangzott hozzászólás, amikor Kádár János a következőket mondta:

„Az 1956-os emigráció tényleg érdekes emigráció. Ha van valahol skálája a vegyes társadalmi, politikai és különböző rétegeknek, itt tömegével megtalálható. Vannak kint munkás emberek, normáért feldühösödött emberek, gyerekek, akik kalandvággyal rohantak világgá, vannak, akik kiérkezésük után két hét múlva megbánták tettüket, mint a kutya, amely kilencet kölykezett [...] Vegyes tehát a társaság.”

Láthatjuk, hogy a politikai vezetés igyekezett ezt rendkívül odafigyelve kezelni, hiszen azért nem lehetett egyenesen és nyíltan támadni a kérdésben, hiszen még két év sem telt el azóta, hogy pillanatok alatt tudott kirobbanni, és megszerveződni a forradalom.

1957 őszén tehát ismét lezárták a magyar határokat.

Az 1956-os „exodus” nem maradt következmények nélkül. Ahogyan említettem néhány számadattal alátámasztva arányait tekintve az emigránsok nagy százaléka volt keresőképes korú. Ez vonja maga után, hogy sok munkahely maradt betöltetlenül végleges távozásuk után. Kiemelt probléma lehetett mindez, ha megtoldjuk azzal, hogy az ily módon megüresedett állásoknak csak 7%-a volt a mezőgazdasági ágazatban. Márpedig ekkortájt az országunkban zajlott az erőteljes iparosítás időszaka. Az így megüresedett

munkahelyeket pedig fel kellett tölteni. A kivándorlási hullám a demográfiánkra is kihatással volt. Hiszen 100 000 főre tehető azok létszáma, akik ily módon már nem vettek részt a közelgő évek népszaporulatának produkálásában. Nem pusztán az ő létszámuk esett ki így Magyarország népességéből, hanem utódaiké, a következő generációjuké. Ezen felül a megmaradt lakosság nemek szerinti összetételében is változás állt be, lévén a távozók kétharmada volt férfi.

Erről a történelmi hullámról évtizedeken keresztül nem lehetett kimondani, és elmondani az igazat. Glatz Ferenc történész Emigráció és Nemzeti történelem címen 1989 augusztusában kiválóan összegezte azt, amit a legtöbb magyar ember az '56-os emigránsokról gondol. Olvasva írását ez afféle igazságszolgáltatás. Számomra a legsokatmondóbb mondatai a következők:

„Hiszen az emigráns többnyire az államtól távolodik el, és nem a nemzettől. Az állam pedig intézmények összessége, részben működtetik a helyi társadalmat, részben pedig hatalmi rendszert képeznek, az államhatalmat. És az államhatalom jellegétől függetlenül szorít ki emigrációba egyéneket, politikai csoportokat.”

Vége ezzel legalább ki lett mondva, hogy akik elmentek, nem a magyar nemzetet, hazájukat, magyarságukat hagyták maguk mögött, hanem pusztán azt a fennálló rendet, ami számukra élehetlenné tette az országot. A rendszerváltás óta végre mi magunk is így tekinthetünk erre. A történész Rákóczi, Kossuthot, '19 és '45 emigránsait is megemlíti. Ő azt mondja, nem árt a nemzetnek az, aki külföldre megy, egyenértékű tagja nemzetünknek azzal, aki kompromisszumot kötve itthon marad. Vallja, hogy akik később külföldön magyar névvel híressé váltak, kultúránk, tudományunk, művészetünk szerves részének kell tekintenünk. „Hiszen teljesítményükben a hazai iskolázás, neveltetés, szokásrendszer, kultúra egésze benne rejlik.” Persze igyekszik leszögezni a szerző, hogy a távozók azon csoportjára, akik presztízsféltésből, vagy ideológiai okból (ezt a fasisztákra érti) hagyták el Magyarországot, nem tekinthetők a fenti csoport részeinek.³²

5. 3. A Kádár korszak

„Exodus”-ként emlegetik az 1956-ot követő kivándorlást. Utalva ezzel Mózes második könyvére a „Kivonulás könyvére”, melyben a zsidó nép a szolgaság elől menekülve útra kel és elhagyja Egyiptom földjét. De a magyar exodus nem állt meg. A szocialista

³² Glatz Ferenc: Emigráció és nemzeti történelem Digitális tankönyvtár 1989-06
<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/89-06/ch01.html> (Letöltve: 2013. október 19. 11:42)

magyarországot-ugyan hosszabb időintervallum alatt, kisebb létszámban-még mindig hagyták el honfitársaink.

A forradalom központjának szerepe, mint tudjuk Budapesté volt. A főváros világháborús újjáépítése az 1960-as évek végéig eltartott. A főváros éledni kezdett, a hidak rekonstrukciója 1964-ben az Erzsébet híd elkészültével befejeződött. A '60-as évek végétől a fővárosi lakáshiányt és az oda irányuló vándorlást rendelkezésekkel voltak kénytelenek szabályozni. Lakáshoz legalább 5 éve Budapesten dolgozó vagy ottani lakos juthatott. Logikus következmény, hogy így a főváros felé orientálódó emberek a környékbeli falvakat választották lakhelyül. A budapesti munkájuk ellátását pedig ingázással oldották meg.

A pontszerű iparosítás a budapestihez hasonló következménnyel járt. A vidéki iparfejlesztés következményeként a falvakból munka miatt elköltözők a falvak lakosságát illetően népességfogyást eredményezett. Ez a tendencia 1970-80-ra már csökkent. Az ipari városok sorozatosan épülő lakótelepei remek lakáshoz jutási feltételeket biztosítottak főként a fiatalok számára. A korábban kifejezetten mezőgazdasági ágazattal foglalkozó lakóhelyekről az ott felnőtt fiatalokból 30-60% tudott elhelyezkedni a többi vándorolni kényszerült.

A hatvanas években a hírközlés csatornáin keresztül óhatatlanul beszivárgott a nyugati kultúra. Hiába a propaganda, a fiatalságot vonzotta a nyugati irányzat által sugallt öltözködés (farmer, miniszoknya), zenei ízlés (rockzene). A csempészet virágkorát élte. 1956 után a bizalmatlanság jeleként csak néhány százan utazhattak külföldre-főleg politikusok, sportolók, kereskedők stb.-a disszidálás elkerülése érdekében. Az utazgatás akadályozása ideológiailag is alá volt támasztva. Az igaz, hogy jogos félelem volt, hogy egy utazás során, a külföldön netán tartózkodó turisták jó tapasztalatokra tesznek szert, emiatt nem térnek haza, vagy hazatérve a tapasztaltakat propagálják.

A Kislexikon az alábbi meghatározást adja a kifejezésre: „Disszidál: Az ország törvényeit megsértve hazájából külföldre távozik, vagy menekül.” Így is ivódott be a köznyelvbe, hogy aki a rendszerváltásig a nyugati tömbbe távozott, az: disszidens. De törvénytörő-e az az ember, aki él a jogával, hogy másik hazát válasszon, illetve demokratikus berendezkedésének nevezhetjük azt az országot, aki drasztikusan gátat vet ennek? Ez a gát is a puha diktatúra eleme volt.

1961-ig indoklás nélkül egyszerűen elutasították a kiutazási kérelmeket. Ettől az évtől annyi változás állt be, hogy megindokolták, ha azt elutasították. Az elsődleges szempont a negatív eredményű bírálat esetén természetesen, ha a kérelmezőnek nyugaton élő,

korábban oda távozott hozzátartozója volt. Igaz az is éppen úgy negatívan hatott ki, ha az illető bizalmi beosztásban dolgozott vagy félt lehetett, hogy külföldön lecsapnak rá, hogy ipari, politikai, stb. információt szerezzenek tőle.

Az 1970-es évtől jogszabályok születtek a kiutazások vonatkozásában. Utazási okmány gyanánt kétféle útleveél került bevezetésre: "piros útleveél" a baráti, szocialista országokba, „kék” útleveél nyugatra. Utóbbit két módon lehetett kihasználni: meghívóleveélre történő kiutazással vagy turistaként. Meghívóleveéllel évente, turistaként háromévente lehetett utazni. Vízumigényléshez volt kötött a vasfüggönyön túlra látogatás. A devizakeret pedig szigorúan ellenőrzött és korlátozott volt a kiutazó számára. 1984-től egységes kék útleveél lett bevezetve az utazás célországától függetlenül. Ezt követte utolsó lépésként az úgynevezett világútleveél 1988-ban, és megszűnt a kiutazási engedély intézménye is. A hivatalos magyar utazási iroda az IBUSZ adatai szolgálnak –az illegális vonatkozásban– támponttal, hogy hány kiutazó választotta akkoriban azt, hogy nem tér többé vissza hazánkba. A táblázatból kitűnik, hogy illegálisan többen hagyták el az országot, mint legálisan. De láthatjuk, hogy a kivándorlás nem állt le 1956 után sem a rendszerváltásig, csak számban csökkent. Igaz átmenetileg egy rövid időre a határok szoros zárása miatt szünetelt.

Évente átlagosan 3-6000 személy választott új hazát. Ennek összessége 1960 és 1989 között az adatok alapján 130 000 főt tesz ki.³³

A legálisan az országot végleg elhagyók között ott vannak azok az állampolgáraink, akik más országba települtek házasságkötés miatt. De a politikai okból 1949 után hazánkban letelepedett görög és chilei menekültek közül voltak, akik visszatértek eredeti hazájukba. A görög emigránsok többsége például úgyszintén ismételt migrációban vett részt.

Közel 15000 főre becsülik ebben az időszakban az országunkból a NSZK-ba települő német nemzetiségűek számát.³⁴

A bevándorlók számát évi 1-2000 teszik. Köztük még mindig sok volt a határon túli magyar anyanyelvű nemzetiség (Románia).

³³ 10. Papp Z. Attila - A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2010_04/cikk.php?id=1890 (Letöltve: 2013. október 23. 17:00)

³⁴ Betelepülések és betelepítések Magyarországra http://hu.wikipedia.org/wiki/Betelep%C3%BCI%C3%A9sek_%C3%A9s_betelep%C3%ADt%C3%A9sek_Magyarorsz%C3%A1gra (Letöltve: 2013. okt. 10. 19:00)

A legális és illegális kivándorlók aránya 1947 és 1989 között

	Kivándorlók		
	legális	illegális	ÖSSZESEN
1947-1955	2 553	n.a.	2 553
1956-1962	20 703	193 835	214 538
1963-1979	36 713	40 725	77 438
1980-1989	14 931	30 266	45 197
Összesen	74 900	264 826	339 726

Forrás: http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2010_04/cikk.php?id=1890

1989 éve új fejezetet nyitott a történelmünkben. Megváltozott sok minden, ami addig kialakult. A valódi demokráciában már más értelmet kapott a vándorlás jelensége is.

5. 4. Szabadság, szerelem

Dolgozatom végéhez közeledve szeretnék egy kissé könnyedebb, mégis ide illő témával foglalkozni, ez már a fejezet címében is látszik.

Elsőként szeretnék említést tenni olyan magyarokról, akik a viharos XX. században hagyták el hazánkat. Az emigráló, disszidáló hírességek, értelmiségiek megítélése még ma is kettős. Néhányak szerint ez hűtlenség, egyes radikális nézetek szerint egyenesen hazaárulás volt, míg mások,- ahogyan én is-, büszkék ezekre az emberekre, akik habár nem a Kárpát-medencében, de magyarként szereztek a nemzetnek hírnevet és érdemeket.

Elsőként szeretnék említést tenni John Lukacs történetéről. 1924-ben született Budapesten Lukács János néven. 1946-ban emigrált zsidó származása miatt, ugyanis a zsidótörvények megszületése után deportálás és munkaszolgálat várt volna rá. Amerikában él és publikál, tanított többek között a Harvard és a Yale egyetemeken is. Időnként hazánkba látogat előadásokat tartani.

A kényszmigráció talán leghíresebb estét dolgozza fel az életrajzi ihletésű Sorstalanság c. regény, melyet Kertész Imre Nobel-díjas író saját élményeiből merítve írt. A könyvben Köves Gyuriként beszéli el a történeteket. A 14 éves főhős munkaszolgálatra kerül, több helyen is megfordul, míg nem kevés megpróbáltatással szembenézve végül hazatérhet.

Köves Gyuri történetén keresztül hithű képet kapunk mind a munkatáborokról, mind az ott lévők lelki vívódásairól. A helyzet extrémítása abban rejlik, hogy egy 14 éves gyermek a kényszmigrációval együtt kényszerű felnőtté váláson is keresztülmegy. A túlélés lélektanát bemutató lágerregény, vagy más megnevezések szerint nevelődés-regény 2002-ben Nobel-díjat kapott.

Az emigráns híres magyarok körébe tartozik még Simonyi Károly is, akit ma már Charles Simonyiként ismerhetünk. Simonyi kétszer járt az űrben, mindemellett világhírű szoftverfejlesztőként is elismert.

A sportrajongók körében talán az egyik legelismertebb magyar labdarúgó Puskás Ferenc. 1950 és 1954 között ő volt a magyar futballválogatott csapatkapitánya. Az 1956-os forradalom leverésének hírére először Bécsben maradt, ahová később felesége és gyermeke is követte. Később a Real Madrid játékosa lett. Puskás emigrációjának érdekessége, hogy ő azok közé tartozik, akik visszatértek hazánkba. 1991-ben végleg Magyarországra költözött, majd szövetségi kapitány lett. 2006-ban hunyt el.

A néhány híresség csak egy része azon embereknek, akik hazánkat elhagyva öregbítették a „magyar nevet”.

Mindezek után szeretnék áttérni, és említést tenni három filmalkotásról, amelyek a dolgozatom egy fejezetéhez, az 1956-os forradalomhoz, valamint az azok utáni időkhöz kapcsolódnak.

Ki ne ismerné a 2006-os sikerfilmet, mely Andy Vajna rendező nevéhez fűződik. Ebben már az is felettébb érdekes, hogy maga a rendező is emigráns magyar. A film az 1956-os forradalom kirobbanását mutatja be a fiatalok szemszögéből. Címe utalás Petőfi soraira, s e két motívum végigvonul az egész cselekményen keresztül. Viki és Karcsi szerelmén keresztül ábrázolják forradalmi eseményeket. A fiú tagja a magyar vízilabda válogatottnak. Ez visszautalás arra, hogy a melbourne-i olimpiára kiutazva a válogatott-csapat egy része már nem tért vissza hazánkba. Míg Viki a hazafias egyetemista lány mindent feláldozva elszántan harcol a magyar szabadságért a forradalom oldalán. Az alkotásban élethű módon jelenítik meg az ország állapotát, a félelemmel és szomorúsággal átszőtt mindennapokat, a vívódást, hogy mi a jobb döntés: menni, vagy maradni.

Ettől a filmtől jóval régebbi alkotás az 1982-es Megáll az idő című film, melynek rendezője Gothár Péter. Az 1956-ban emigrált Köves itt maradt családjának életén keresztül ad hithű képet a film. A család idősebbik fia Gábor az orvosi egyetemre készül, ám sejti, hogy apja döntése miatt nem valószínű, hogy felveszik. Öccse Dini gimnazista, aki könnyelmű fiatalként él, szerelmes Szukics Magdába. A fiatalok a lázadás jeleként a tiltott rock and rollt hallgatják, nyugati idoloikat bálványoznak. Dini képtelen megérteni a felnőtt világ ellentmondásait. A történet végén szerelmével, Magdával emigrál Nyugatra.

A harmadik filmalkotás, melyet meg szeretnék említeni a legújabb és legkönnyedebb hangvétell. Fonyó Gergely rendezése 2009-ben készült el. bemutatja egy fiatal fiút, Miki

megpróbáltatásait, akit családjával együtt kiutasítottak az emigráció után Amerikából, így kénytelen volt hazatérni családjával Magyarországra. A hatvanas évek eleji állapotokat, a társadalmat, a lázadó fiatalokat bemutató film könnyedebb, viccesebb formában dolgozza fel azokat a súlyos kérdéseket, amelyeket korábban már érintettem dolgozatomban. Miki szülei igyekeznek „észrevétlenek” lenni, és visszailleszkedni a magyar társadalomba, míg fiuk visszavágyik Amerikába, a jobb életszínvonal és a szabadabb létfelfogás miatt. A fiatalság lázadása itt is a rock and roll és a nyugat egyéb vonásainak bálványozásában nyilvánul meg.

Az alkotás igaz történeten alapul, a főhős Miki személyében ráismerhetünk a Hungária együttes frontemberére, Fenyő Miklósról. E film a zenéssel történeteket meséli el.

Rendkívül érdekes, hogy ha elolvassuk a három film stáblistáját észrevehetjük, hogy mindháromban szerepel Bereményi Géza neve.

1956 októberében megjelent Irodalmi Újságban az akkor legjelentősebb magyar irodalmárok fejezték ki a forradalom melletti kiállásukat a művészet erejével. Az egyik szerző Bereményi Géza volt a Corvin-köziek című versével. A Szabadság Szerelme és a Megáll az idő című filmekben, mint forgatókönyvíró közreműködött, a Made in Hungaria című filmben pedig a „főelvtárs” szerepét játszotta el.

A másik kuriózum az, hogy Joe Esterhazy 1945-ben Andy Vajna pedig 1956-ban emigrált családok gyermekei. (Szabadság, szerelem c. film alkotói)

A forradalom körüli események és az ezt követő emigráció több közismert művészeti alkotásban, így a fenti három filmben is téma maradt. Természetesen az általam felsoroltak csak kiragadott példák. Amiatt tettem éppen ezekről említést, mert ezeket ismeri a korosztályom leginkább.

6. Összegzés

A XX.század viharos történelmi eseményei tömeges vándorlási mozgalmakat indítottak el. Szinte egymást érik a hullámok, melyek résztvevői nem kalandvágából keltek útra.

A külső tényezők mobilitásra való hajlandóságot, nagy létszámú migrációt eredményeztek. Az első évtizedben még tartott a gazdasági nyomás okozta vándorlás. Az ezt követőekre pedig a kényszer nyomta rá bélyegét.

Belső vándorlások: A századfordulón és azt később is zajló hullámban a belső mozgás iránya a hegyvidékről az Alföld felé orientálódik. Megjelenik az a tendencia az intern vándorlásban, hogy a községek veszteséget szenvednek el. A lakóhely változtatásának egyik nyertesei a városok és azok vonzáskörzetei. Míg 1910 és 1920 között ez 113.000 fő volt, az után folyamatosan növekedett 1920-1930 között 271.000, 1931-1941 között pedig már 260.000 főnyi létszám volt. A falvak népessége ennyivel csökkent. Az urbanizációs folyamat még a későbbi időkben is folytatódott. A városok a vidékkel szemben vonzóbbak voltak. A falvak lakói a földkérdés megoldatlansága okozta megélhetési küzdelemmel birkóztak, a fejlődő városok új egzisztenciával kecsegtettek. A II. világháborút követően pedig az iparosítás, új városok megjelenése valamint az erőszakos téjeszesítés továbbra is életben tartották ezt.

Másrészről kényszerintézkedések által-vagy az előli menekülésképpen-útra kelt sok ezer ember. A Magyarországon belüli XX. századi határon belüli népességmozgás összlétszámát növelik a kitelepítettek, munkatáborba kényszerítettek.

A Kádár korszakban már az elsődleges költözési ok a munkavállalás.

Külső vándorlások: A mezőgazdaságban dolgozók túlnépesedése, nincstelenség, a birtokmegosztás akkori helyzete a magyar emberek egy részét arra ösztönözte, hogy a tengerentúlon próbáljanak szerencsét. A kivándorlók többsége a századfordulót követően mezőgazdaságban jártas napszámos volt. A folyamat eltartott az I. világháború kezdetéig. Később az USA-ban meghatározott kvóta az odairányuló kivándorlási létszámot csökkentette. Az új tengerentúli befogadó terület Kanada lett. A trianoni döntés következtében kb. 350.000 magyar kelt útra a határon túlról, hogy az anyaországba meneküljenek. A II.világháború deportáltjai, hadifoglyai, kényszervándorlás alanyaivá váltak. Ez a háború- az adatok szerint- Magyarországon 330.000 fő vándorlási veszteséget, valamint 300.000 főt könnyvelhet el hazai vonatkozásban, akik elhunytak a kényszervándorlások során. A németek kitelepítése, a szlovák-magyar lakosságcsere ismét

extern kényszervándorlást eredményezett. 1956. októberi forradalma után példátlan –a hullám időbeli rövidsége és a résztvevők nagy létszáma tekintetében–migrációs esemény következett. Munkaképes-zömében fiatal –emberek zúdultak ki nyugati irányban az országunkból. Jugoszlávia, de főleg Ausztria volt az elsődleges cél. De többségük tranzit orszádként tartózkodott ott. Nemzetközi összefogással tovább utaztak más országokba. Az egyetlen közös vonás a választott új hazájukban az volt, hogy mind a nyugati tömbbe tartozó, vasfüggönyön túli országok voltak. Az emigrációs kiönlés követően egy rövidebb időszakra lezárultak a határok. A szorításon főleg politikai okból a rendszerváltásig azután folyamatosan lazítottak. Legális és illegális módon az utolsó harminc évben 130 000 ember távozott. Időközben kisebb-nagyobb létszámban érkeztek is bevándorlók hazánkba. A politikai menekültek, -görögök, chileiek- vagy a határon túlról érkező magyarok. Számuk nem érte el az országot végleg elhagyók létszámát. Így a mérleg ilyen nézőpontból is negatív.

Azt állítottam dolgozatom elején, hogy az 1956-os kivándorlási hullám nem egy önálló történelmi esemény miatt bekövetkezett migrációs esemény. Ugyanis ekkorra már több alkalommal zajlott le egyetlen évszázadon belül néhány kiemelkedően magas létszámú népességmozgás. Azokat pedig egymásból következő dolog láncolata okozta. A XX. század elején már zajlott a nagyhatalmak (USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Oroszország, Németország) világgazdasági befolyásért folytatott harca. Rajtuk kívül még Olaszország, az Osztrák-Magyar Monarchia és Japán is részt vett a vetélkedésben. A terjeszkedő politika elsődleges célja az energiahordozók, piacok, nyersanyagok voltak. A vetélkedés vezetett végül az I.világháború kitöréséhez.1914. június 28-án Szarajevóban eldördült lövések valóban csak „cassus belli”-ként szolgáltak. A háború pedig gazdasági kimerüléshez és világgazdasági válsághoz, az ezt lezáró békerendszer igazságtalanságai pedig a következő világháború kitöréséhez vezetett. Igaz, hogy ekkorra az I.világháború és a gazdasági világválság után kialakult helyzet remek táptalajként szolgált Mussolini, majd Hitler eszméihez. Mire a II.világháború véget ért közel ötven év alatt elcsigázott reményvesztett, egzisztenciájukban kételkedő emberek milliói Magyarországon azt látták, hogy a helyzetük nem javul. A hétköznapi emberek a Rákosi féle korszakban ismét megélték, hogy az életszínvonal nem javul, a közhangulat rossz. Úgy vélem, hogy az a tény, hogy 1956 után közel 200.000 magyar indult világgá ezt a végsőkéig feszített helyzet idézte elő. Mivel a felsorolt történelmi események ok-okozatilag összefüggnek, így a véleményem az, hogy az 1956-os emigrációs hullám ezek együttes következménye lehet.

Engedtessek meg a végén egy személyes vetület megemléztését. Lehetnek-e személyes kötődésem a XX. századi magyarországi migrációs folyamatokhoz? A válasz-mint nagyon sok honfitársamnak-az, hogy: igen. Többszörösen is: Anyai nagyapám családja –a Puhl család-a századforduló után érkeztek Magyarországra. Németországból jöttek és Miskolc környékén teleptek le. Ez extern vándorlás.(Az 1930-as években magyarosította a család egy része a nevét Pozsonyira). Apai nagyanyám családja -Mihali család eredetileg Miháli család- Losoncról költözött át az 1910-es években az akkoriban kiépülő Ózdra. S mivel akkor még nem trianoni határok voltak ez intern vándorlás volt.

Dolgozatom elejére nem véletlenül választottam az adott idézetet. Jómagam édesapám munkája révén már három helyen is éltem huzamosabb ideig. Igaz ez már egy másik évszázad. Manapság könnyebb utazni, néhol már valódi határok sincsenek. Mi már ebbe nőttünk fel. Mégis itt vagyunk itthon!Úgy vélem, hogy elsősorban mindegyikünknek itthon kell megpróbálnia megtalálni azt a helyet ahol élni tud.

7. Felhasznált irodalom:

[1.]: Asperján György:Csapataink harcban állnak Digital kiadó 2001 344.o

[2.]: A ZSIDÓK ÉS EURÓPA Corvina kiadó 1994 96-97. o

[3.]: Betelepülések és betelepítések Magyarországra

http://hu.wikipedia.org/wiki/Betelep%C3%BCI%C3%A9sek_%C3%A9s_betelep%C3%ADt%C3%A9sek_Magyarorsz%C3%A1gra (Letöltve: 2013. okt. 10. 19:00)

[4.]: Faragó Tamás:Bevezetés a történeti demográfiába 7.4 A rövid 20.század vándormozgalmai Digitális tankönyvtár

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch07s04.html (Letöltve: 2013. október 10. 20:03)

[5.]: Hazánk Magyarország Akadémiai kiadó, Budapest 1970 Főszerkesztő: Erdei Ferenc 49-53.o

[6.]: Glatz Ferenc:Emigráció és nemzeti történelem Digitális tankönyvtár 1989-06

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/89-06/ch01.html> (Letöltve: 2013. október 19. 11:42)

[7.]: Kozma Ágota: A magyar földtörvények rövid történeti áttekintése 1945-től 1994-ig <http://jesz.ajk.elte.hu/kozma48.html> (Letöltve: 2013. október 14. 20:22)

[8.]: Lénárt András:1956-os diákok meneküléstörténetei

<http://server2001.rev.hu/msite/index.asp?id=5> (Letöltve: 2013. október 23. 14:40)

[9.]: Magyarország a XX. sz-ban-Vándorlás és migráció

<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/207.html> (Letöltve: 2013. október 12. 21:16)

[10.]: Papp Z. Attila - A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője

http://www.hhrf.org/kisebbsegkutatas/kk_2010_04/cikk.php?id=1890 (Letöltve: 2013. október 23. 17:00)

[11.]: Regőczy István: Az Isten vándora Szent István Társulat gondozásában 2006 313.o

[12.]: Soós Katalin: 1956-os magyar menekültek a statisztikai adatok tükrében

<http://www.natarch.hu/szemle/20023/soos.htm> (Letöltve: 2013. október 26. 18:31)

[13.]: Tóth Pál Péter: Nemzetközi vándorlás magyar sajátosságok

http://www.demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Demografia/2003_4/Toth%20Pal%20Peter_tan.pdf (Letöltve: 2013. október 15. 19:44)

[14.]: A Trianoni békeszerződés szövege

<http://www.trianon.hu/keret.phtml?/trianon/tria1920/bekeszerz.phtml> (Letöltve: 2013. október 16. 21:07)

[15.]: UNHCR- Korszakalkotó dokumentum, amely megalapozza tevékenységünket

<http://www.unhcr-centraleurope.org/hu/informacioforrasok/egyezhmenyek/menekultugyi-egyezhmeny.html> (Letöltve: 2013. október 20. 10:30)

[16.]: WIKIPÉDIA-Holocaust

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Holokausz> (Letöltve: 2013. október 19. 14:00)

[17.]: WIKIPÉDIA:Kitelepítés Kitelepítések a Rákosi korszakban

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kitelep%C3%ADt%C3%A9s> (Letöltve: 2013. október 19. 16:24)

[18.]: WIKIPÉDIA-Nagy gazdasági világválság-Magyarország a válság előtt

http://hu.wikipedia.org/wiki/Nagy_gazdas%C3%A1gi_vil%C3%A1gv%C3%A1ls%C3%A1g (Letöltve: 2013. október 19. 17:33)

[19.]: 1946 február 27. :Tarján M. Tamás A csehszlovák-magyar lakosságcsere egyezmény aláírása

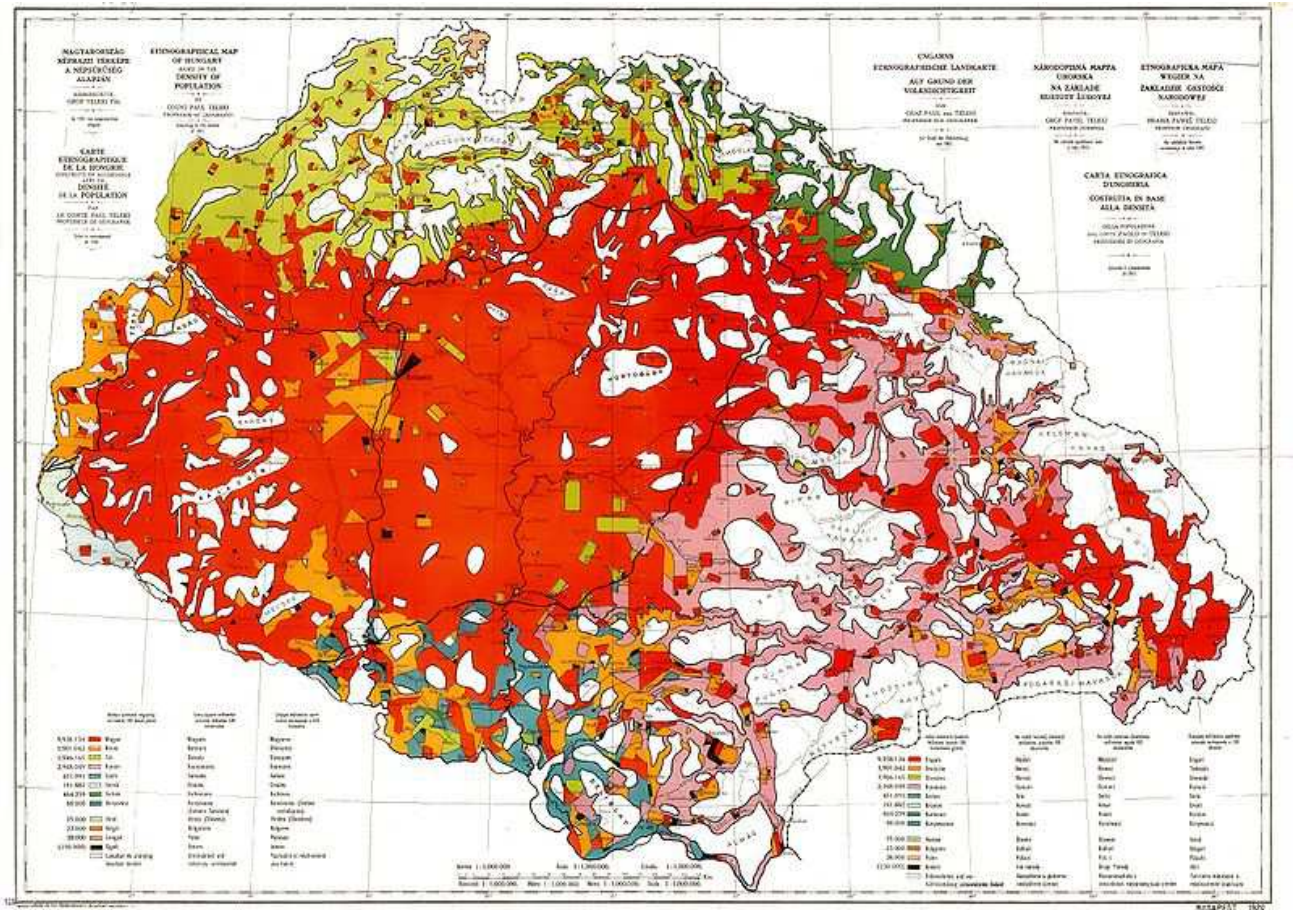
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1946_februar_27_a_csehszlovak_magyar_lakossag_csere_egyezmeny_alairasa/ (Letöltve: 2013. október 19. 22:00)

8. Mellékletek:

1.melléklet

Teleki Pál miniszterelnök, földrajztudós híres "**vörös térkép**"-e, Magyarország 1910-es népességének nemzetiségek szerinti eloszlásáról.

A világ egyik első olyan térképe, amelyen a népesség nemzetiségek szerinti eloszlását a népsűrűség figyelembevételével ábrázolták

Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Teleki_P%C3%A1l

2.melléklet

1956. november 1-jétől 1958. június 30-ig összesen 154.993 új menekült nyugati irányba kivándorolt. Az IGEM közvetítésével kivándorolt menekültek a következő országok között oszlanak meg:

Ország	Szám
Argentína	915
Ausztrália	9 663
Belgium	3419
Brazília	993
Kanada	24 588
Chile	264
Columbia	215
Costa Rica	32
Kuba	5
Ciprus	2
Dánia	1 178
Németország	14 289
Dominikai Köztársaság	581
Ecuador	1
Franciaország	10 237
Nagy-Britannia	20 640
Hollandia	3 568
Írország	541
Izland	52
Izrael	1 897
Olaszország	3 849
Luxemburg	277
Új-Zéland	963
Nicaragua	4

Norvégia	1 192
Paraguay	7
Rhodesia	71
Spanyolország	19
Dél-Afrika	1 315
Svédország	5 823
Svájc	11 975
Törökország	505
Uruguay	42
USA	35 240
Venezuela	677
Összesen:	154 993

1956-OS MAGYAR MENEKÜLTEK A STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN*

Forrás: Soós Katalin: 1956-os magyar menekültek a statisztikai adatok tükrében

<http://www.natarch.hu/szemle/20023/soos.htm>